

ศิลปวัฒนธรรม

ART & CULTURE MAGAZINE

ปีที่ ๔๑ ฉบับที่ ๓ มกราคม ๒๕๖๓

เลี้ยงโต๊ะจีน :

อำนาจรัฐและการควบคุมคนจีนในกรุงเทพฯ

คลองภาษีเจริญ-ดำเนินสะดวก :
เส้นทางสร้างใหม่สมัยรัชกาลที่ ๔

ไขสำหรับปริศนา
และความไม่ชอบมาพากลของ “ข้าวเสียไป”

หนีสงครามที่ต้องชำระ
“ทองคำโกโบริ” สมัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม

เบื้องหลังประวัติศาสตร์ไทย
ในสงครามลับ-สงครามลาว

ART & CULTURE

silapa@matichon.co.th

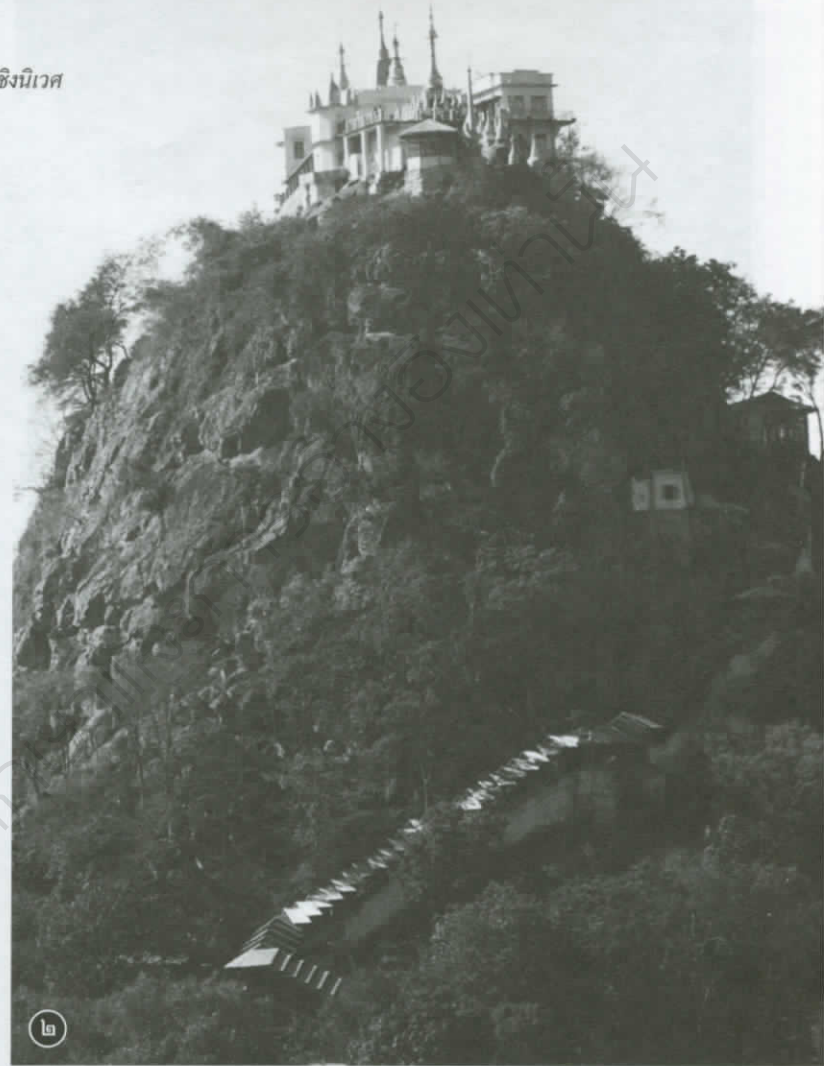
สวัสดีปีใหม่ / ชรรค์ชัย บุนปาน	๖
จดหมาย	๙
โต๊ะจีน : อำนาจรัฐและการควบคุมการใช้พื้นที่เมือง ของชาวจีนในกรุงเทพฯ สมัยรัชกาลที่ ๕ / ดร. นนทพร อยู่มั่งมี	๓๙
จยง หนึ่งในสี่จตุรปรกรณ์ของสำนักขงจื้อ : คัมภีร์ว่าด้วยความถูกต้อง เที่ยงแท้ที่ยั่งยืนแน่นอน / จื้อซือ นิพนธ์, กนกพร นุ่มทอง แปล	๙๔
ไม่มีจีน ไม่มีจีน : จีนชื่อยังเด่ จากบันทึกประวัติศาสตร์จีนโบราณ “สื่อจี้” (๓) / รศ. ดร. สานติ ภักดีคำ, ผศ. นวรัตน์ ภักดีคำ	๑๑๐
คลองภาษีเจริญ-ดำเนินสะดวก : นวัตวิถีสมัยรัชกาลที่ ๔ / รศ. ดร. ปรีดี พิศณุวิถิ	๑๑๘
หนังสือกรรมที่ต้องชำระ “ทองคำโกโบริ” สมัย จอมพล ป. / ไกรฤกษ์ นานา	๑๓๖
เรื่องเก่าไม่เล่ามันจะลืม! / นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว	๑๕๖
สโมสตรศิลป์วัฒนธรรม	
“มาเป็นฝูง”	๑๕
จากนัดสู่เทพทันใจผู้เปลี่ยนเงินบาทไทยเป็นจ๊าดพม่า / ดร. องค์กร บรรจุน	๑๖
อาจารย์ภิญโญ จิตต์ธรรม คนคิดชาวบ้าน / เอนก นาวิกมูล	๒๖
สงครามลับ สงครามลาว : โหมโรง / พลเอก บัญชร ชวาลศิลป์	๓๖
สามคุณค่า / เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์	๔๕
เพลงเก็บรัก / บุรพา อารัมภีร์	๔๖
ปีใหม่ ส่งความสุขด้วยพืช ผัก ผลไม้ / พานิชย์ ยศปัญญา	๔๘
ไขสำหรับปริศนา “เสียไป-เจไป” / กฤษ เหลือลมัย	๕๖
รัก / พนม นันทพฤกษ์	๖๑
ความไม่ชอบมาพากลของข้าวเสียไป :	๖๒
เมื่อเรื่องพูดเล่นกลายเป็นตำนาน? / ัญญา ชื่นวัฒนา	
พัก / อุดิ ณ หทัย	๖๓
เป็น ส.ว. เพิ่งริ “โดดหอ” / เรื่องซัย ทรัพย์นรินทร์	๖๘

จากนัตสู่เทพทันใจ พุฒเปลี่ยนเงินบาทไทยเป็นจาดพม่า

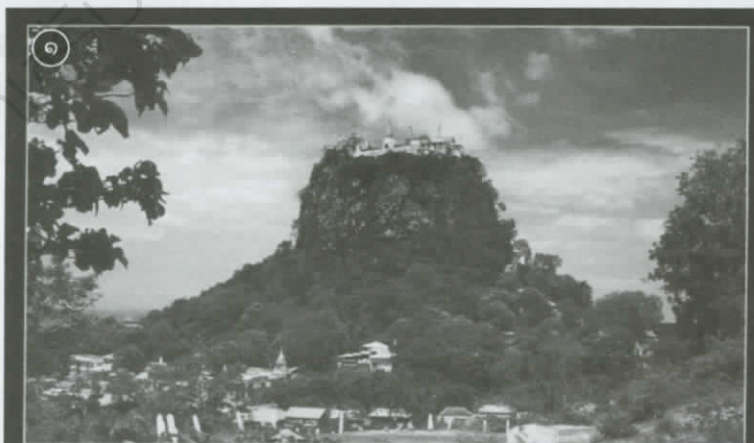
ดร. องค์กร บรรณ

คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

จุดความรามาเทพเคยเป็นที่นิยมไปทั่วประเทศไทยเมื่อหลายปีก่อน เม็ดเงินที่สืบเนื่องจากกิจกรรมเชิงพาณิชย์มีมูลค่าสูงจนยากที่จะประเมิน แต่ได้มีผู้ประมาณการว่ามีมูลค่า ๒๕,๐๐๐-๓๐,๐๐๐ ล้านบาท ตกราว ๑.๕ เปอร์เซ็นต์ของ GDP ของไทย (ฉลอง, ๒๕๕๐) ทั้งที่เทพองค์นี้เป็นเพียงเจ้าหน้าที่พิทักษ์พุทธสถาน เมื่อสาธุชนทุ่มเทศรัทธาให้เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยภายนอกจึงเข้าไม่ถึงพื้นที่ภายในซึ่งประดิษฐานหลักธรรมคำสอนและสิ่งแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ต่างจากช่วงเวลานี้ ความนิยมในเทพทันใจได้เกิดขึ้น นัตผู้ทำหน้าที่ชี้ทางบอกสถานที่ประดิษฐานพระธาตุอดีตพระพุทธเจ้าถูกคนไทยอุบโลกนให้เป็นที่เทพทันใจโดยที่คน

๒

Mount Popa

BAGAN

พม่าไม่ระแคะระคายมาก่อน

ศาลผีนัต (Nat) ในประเทศพม่ามีให้เห็นแทบทุกช่วงถนน กระจุกในวัด แม้ว่าผีนัตจะเคยถูกกวาดล้างจัดระเบียบครั้งใหญ่ในสมัยพระเจ้าอโนรธา เพื่อให้ประชาชนของพระองค์ใส่ใจในพุทธศาสนาก็ตาม

พระเจ้าอโนรธา (Anawrahta ครองราชย์ พ.ศ. ๑๕๘๓-๑๖๒๐) ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์พุกาม ผู้สร้างให้

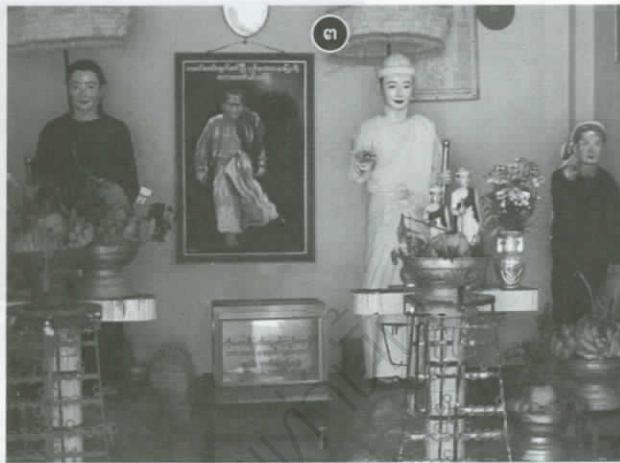
ชนชาติพม่าเป็นปีกแผ่น ทรงได้รับความช่วยเหลือจากชินอรหันต์ พระเถระมอญ ผู้อัญเชิญพุทธศาสนานิกายเถรวาทจากเมืองสะเทิมของมอญสู่พุกาม เพื่อแทนที่พุทธศาสนานิกายอริยโศลกจนลัทธิฤทธิยชีพรามณ์ที่ประพุดิ นอกกริต อีกทั้งให้ยกเลิกพิธีบูชาผืนดินที่เขาโปปา (Popa) (พงศาวดารพม่าฉบับหอแก้ว, แปลโดย นายต่อ, ๒๕๔๕)

เขาโปปามีความสูงประมาณ ๔,๙๘๑ ฟุต เป็นภูเขาไฟที่ดับแล้ว ลาวาภูเขาไฟติดตัวสูงตระหง่านโดดเด่นกว่าพื้นที่โดยรอบ อยู่ห่างจากเมืองพุกามไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ราว ๕๐ กิโลเมตร เขาแห่งนี้ได้รับการกล่าวถึงในบันทึกประวัติศาสตร์พม่าตั้งแต่ในยุคแรกของการเลือกชัยภูมิสร้างเมืองพุกาม คนพม่าเชื่อว่าเขาโปปาเปรียบเสมือน “เขาพระสุเมรุ ศูนย์กลางแห่ง

จักรวาล” เป็นที่สถิตของเหล่าันต์ทั้งหลาย และสามารถเชื่อมต่อกับโลกต่างมิติได้ นอกจากนี้ บนยอดเขาไปปายังเป็นที่ตั้งของ “วัดตุงคาลัท” (Taung Kalat Temple) วัดสำคัญของเมืองพุกาม การเดินทางไปยังวัดจะต้องเดินด้วยเท้า ขึ้นบันได ๘๘๘ ขั้น การเข้าถึงยากจึงกลายเป็นเสน่ห์ของวัดแห่งนี้ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั่วไป

พระเจ้าอโนรธามีรับสั่งให้รวบรวมผืนดินทั้งหลายมาไว้ยังพระเจดีย์ชเวซี

- ๑. ปรชนนิยบัตรภาพเขาโปปา (Mount Popa) “เขาพระสุเมรุ ศูนย์กลางแห่งจักรวาล” หรือมหาบรรพตศักดิ์สิทธิ์กลางเมืองพุกาม
- ๒. เขาโปปาในอีกมุมมองหนึ่งที่แสดงให้เห็นบันไดทางขึ้นวัดตุงคาลัทบนยอดเขา
- ๓. การบูชาบัณฑิตด้วยเครื่องเซ่นสรวงบัตรพรสิทธิ์ของชาวพม่าในเมืองมัณฑะเลย์
- ๔. การบูชาบัณฑิตของชาวพม่าในเมืองพุกาม (ภาพจาก <http://aseanline.blogspot.com>)

โอง ให้ทำหน้าที่เฝ้าพระเจดีย์แทนการประทับอยู่ที่เขาโปปา พร้อมกันนั้นยังกำหนดให้พระอินทร์ หรือตะจามิน ขึ้นเป็นประมุขของผืนดินทั้งหลาย ลดฐานะมินมหาศิริ หัวหน้าผืนดินของชาวบ้านแต่เดิมให้เป็นเพียง “รอง” ตะจามิน นอกจากนี้ พระเจ้าอโนรธาได้มีรับสั่งให้ทำลายศาลผืนดินทุกหนแห่ง จำกัดพื้นที่ให้หดไปรวมกันไว้ที่เดียว เปลี่ยน

๕ ศาลผีน้ำในเมืองพุกามพบเห็นได้ทั่วไปตามริมถนน ริมคลอง โดยเฉพาะโคนต้นไม้ใหญ่
 ๖ ดอกไม้ ใบหญ้า และจัดทรง เครื่องบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และผีน้ำที่สำคัญของชาวมอญและพม่า
 ๗ ศาล “พะโคหม่ต่อนัด” หรือ “นางพญาควายแห่งหงสาวดี” ย่านตาคีตะ ชานเมืองย่างกุ้ง
 ๘ มอญขึงนิต หรือ “เจ้าม้าขาว” เมืองพุกาม

ความเชื่อของชาวบ้านที่เคยพึ่งพิงนิตให้มายึดถือพระพุทธรักษาแทน แต่ความพยายามของพระองค์ก็ไม่ประสบความสำเร็จนัก เนื่องจากความเชื่อถือเรื่องผีน้ำหยั่งรากลึกอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้านมาอย่างยาวนาน ชาวบ้านเชื่อว่าผีน้ำสามารถให้ในสิ่งที่พวกเขาต้องการได้ดี จึงแอบรับเอาหินมหาสิรินัตมาบูชากันในบ้านเรือนของตน มินมหาสิรินัตจึงเปลี่ยนหน้าที่จากผู้ดูแลบ้านเมืองมาเป็นผู้ดูแลบ้านเรือน ผีน้ำจึงไม่ได้หมดไปตามที่พระเจ้าอโนรธาต้องการ แต่กลับกระจายไปทั่วทุกหนแห่งและอยู่ใกล้ชิดชาวบ้านมากกว่าเดิม ดังจะเห็นได้ว่า ความเชื่อเกี่ยวกับอิทธิฤทธิ์ของผีน้ำยังคงมีอยู่ในผู้ปกครองพม่ามาทุกยุคสมัย การสั่งห้ามบูชาผีน้ำ การจำกัดพื้นที่ การเปลี่ยนบทบาทและ

หน้าที่ให้อยู่ภายใต้ร่มเงาพุทธศาสนา รวมทั้งการยกระดับผีน้ำชาวบ้านให้เป็น “นิตหลวง” จึงไม่ประสบความสำเร็จโดยสิ้นเชิง โดยในรัชกาลต่อๆ มา เช่น ในรัชกาลพระเจ้ามินดง เมื่อพระองค์มีรับสั่งให้หรือศาลผีน้ำที่อาละวาดทำร้ายผู้คนแห่งหนึ่งทิ้งไป ต่อมาเมื่อพระองค์ทรงพระประชวรหนัก หมอหลวงถวายการรักษาอย่างไรก็ไม่หาย ชำราชบริพารทั้งหลายจึงลงความเห็นว่าจะเป็นด้วยถูกผีน้ำที่พระองค์มีรับสั่งให้หรือศาลมาทำร้าย ด้วยยังไม่ได้ไปเกิดใหม่ตามที่พระเจ้ามินดงยกขึ้นมาอ้างเพื่อหาเหตุให้หรือศาล เหล่าข้าราชการบริพารจึงทำศาลขึ้นตามเดิมและพระเจ้ามินดงก็ทรงหายพระประชวร เป็นอันว่าพระเจ้ามินดงต้องยอมจำนนแก่ผีน้ำเพราะอำนาจความเชื่อที่หยั่งรากลึกเช่นนี้

แม้พุทธศาสนาจะหยั่งรากลึกอย่างมั่นคงในพม่า แต่ความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีที่อยู่กับชาวพม่ามาตั้งแต่ก่อนพบพระพุทธศาสนายังคงฝังแน่น ดังจะพบว่า ทุกวันนี้หากเราเข้าไปในบ้านของคนพม่า ๙ ใน ๑๐ หลัง ก็จะพบว่ามีหิ้งพระและหิ้งผีน้ำอยู่ด้วยเสมอ บางบ้านปลูกศาลผีน้ำไว้หน้าบ้าน ส่วนตามที่สาธารณะ เช่น ลานโล่งกลางหมู่บ้าน ลานวัด ลานพระเจดีย์ ได้ร่มไม้ใหญ่ริมทาง และหัวไร่ปลายนามักมีรูปปั้นผีน้ำตักแต่งร่างกายตามชาติกำเนิดเดิม เช่น เทวดา กษัตริย์ พระสงฆ์ ทหาร ยักษ์ และขอทาน

นิต (Nat) มาจากคำว่า นาล ในภาษาบาลี หมายถึง ผู้เป็นที่พึ่ง เป็นต้นว่า พระพุทธเจ้า พระอรหันต์ พระพรหม เทวดา พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ สุริยเทพ จันทรเทพ อคคีเทพ และวาโยเทพ ดังนั้น นิตตามความหมายนี้คือ เหล่าเทพดาบนสวรรค์ ตลอดจนผู้มีอำนาจบาปรมีบนโลกมนุษย์

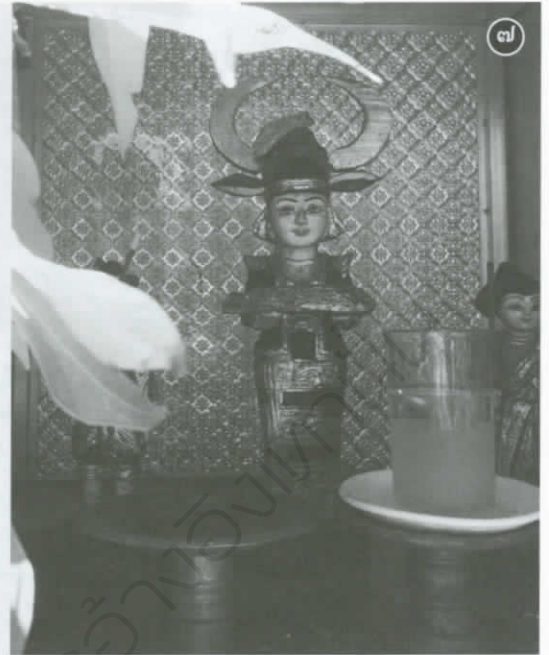
อันเป็นนิตตามความหมายในทางพุทธศาสนา แต่ความเชื่อของชาวพม่าทั่วไป หากพูดถึงนัตม์ก็จะหมายถึงผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ หรือพวก ลัมกเวลี วิญญาณเร่ร่อน ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ สามารถคุ้มครองมนุษย์ได้ แต่ไม่นับรวมพระพุทธรเจ้าและพระอรหันต์ ที่สำคัญก็คือ ผีนัตม์จะต้องเป็นวิญญาณที่เกิดจากคนตายโหง มีสถานะอยู่ระหว่างเทพและมี มีศักดิ์สูงกว่าผีทั่วไปสักหน่อยแต่ไม่เทียบเท่าเทวดา ผู้ที่เป็นสาวกของผีนัตม์จึงต้องใช้ศัพทแสดงและปฏิบัติต่อผีนัตม์ทำนองเดียวกับชนชั้นกษัตริย์

ผีนัตม์ตามสารบบของพม่ามีด้วยกัน ๓๑ คน ตามประวัติล้วนเป็นผู้ที่ตายโหงด้วยกันทั้งสิ้น บ้างฆ่าตัวตาย ตรมองใจตาย ถูกฆ่าตาย งูกัดตาย เลือดตะปบตาย พลัดตกชิงช้าตาย เมฆเหลัก

ตายบังตายด้วยพิษไซโรคบิด โรคเรื้อน เป็นการตายในลักษณะที่น่าสมเพช เวทนา มีทั้งผู้หญิง ผู้ชาย ผู้ใหญ่ เด็ก เศรษฐี ยาก กษัตริย์ และสามัญชน รวมทั้งไม่จำกัดเชื้อสายเผ่าพันธุ์ แต่เชื่อว่าผีตายโหงแล้วจะเป็นผีนัตม์ได้ทั้งหมด นอกจากจะเป็นความตายอันน่าสะเทือนใจ มีเรื่องเล่าขานผ่านกาลเวลาจนกลายเป็นตำนานสืบต่อกันมาอย่างกว้างขวาง ยังต้องมีความเมตตา กรุณาและเป็นที่พักพิงของผู้คนได้ นั่นคือ จะต้องผ่านการพิสูจน์ฝีมือให้ชาวบ้านได้เห็นเสียก่อนว่า สามารถช่วยเหลือชาวบ้านได้จริงจึงจะครอบงำ ประกอบ และธรรมชาติของผีนัตม์ทั้งดีและร้าย สามารถดลบันดาลสุขหรือทุกข์ได้ ดังนั้นเพื่อความร่มเย็นเป็นสุข และการทำมาค้าขึ้น ชาวบ้านก็จะต้องแสดงความเคารพต่อทั้งผีนัตม์ดีและผีนัตม์ร้าย โดยการถวายข้าวตอกดอกไม้ และอาหารนาชนิดเช่นสรวงบัตร์พลิตตามฐานะของตน

ขณะที่ผีนัตม์ตามบันทึกในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ที่ได้ทรงกล่าวไว้ใน *เที่ยวเมืองพม่า* มีทั้งสิ้น ๓๙ คน โดยพม่าเรียกผีนัตม์ว่า นัตมิน หรือผีหลวง ส่วนตำรา *มหาคีตะเมกะนี (Maha Gita Megani)* ที่ว่าด้วยเรื่องผีซึ่งอยู่ในคัมภีร์โลกาพยุหะ ตำราขนบจารีตของพม่าซึ่งเรียบเรียงไว้ใน *นือกิธานเมืองพม่าเหนือ (Upper Burma Gazetteer)* โดย เซอร์ยอช สก็อต ระบุรายชื่อเมืองและประวัติของผีหลวงทั้งสิ้น ๓๙ คน ตลอดจนธรรมเนียมการเข้าทรงผีซึ่งส่วนใหญ่คนทรงจะเป็นผู้หญิง (ต่างจากปัจจุบันที่คนทรงมักเป็นสาว

ประเภทสอง) ซึ่งผีนัตม์แต่ละตนจะมีการขับร้องและฟ้อนรำด้วยเพลงและเครื่องดนตรีเฉพาะตน

ปัจจุบัน นัตหลวงของพม่าถูกระบุว่ามีทั้งสิ้น ๓๑ คน ดังปรากฏตามบันทึกของ ไพร่ตัน สูงกิจบูลย์ (๒๕๔๖) สืบเนื่องจากการปราบปรามในสมัยพระเจ้าอโนรธา ทำให้มีผีนัตม์เหลืออยู่ ๒๒ ตน และหลังจากนั้นได้เพิ่มขึ้นอีก ๑๕ คน ส่วนเหตุที่มีการกำหนดให้ผีนัตม์มี ๓๑ ตน เชื่อกันว่าเป็นเพราะคนพม่าถือเอาเลข ๓๑ เป็นเลขมงคล ตรงกับโพธิปักขิยธรรม ๓๑ ประการ ธรรมที่เกื้อกูลแก่การตรัสรู้ นอกจากนี้เลข ๓๑ ยังตรงกับองค์ความรู้ของพม่าหลายแขนง เช่น ทาส ๓๑ ดุริยางค์ ๓๑ ทำนองเพลง ๓๑ ดาบ ๓๑ ทวน ๓๑ วิธีบังคับม้า ๓๑ และกระบวนพาย ๓๑ เป็นต้น นอกจากนี้ในแต่ละท้องถิ่นยังให้ความนิยมผีนัตม์แต่ละตนไม่เหมือนกันและไม่เท่ากัน จึงไม่ได้สร้างรูปผีนัตม์ครบทั้ง ๓๑ ตน มีเพียงพระเจดีย์ชเวสิกองในเมืองพุกาม

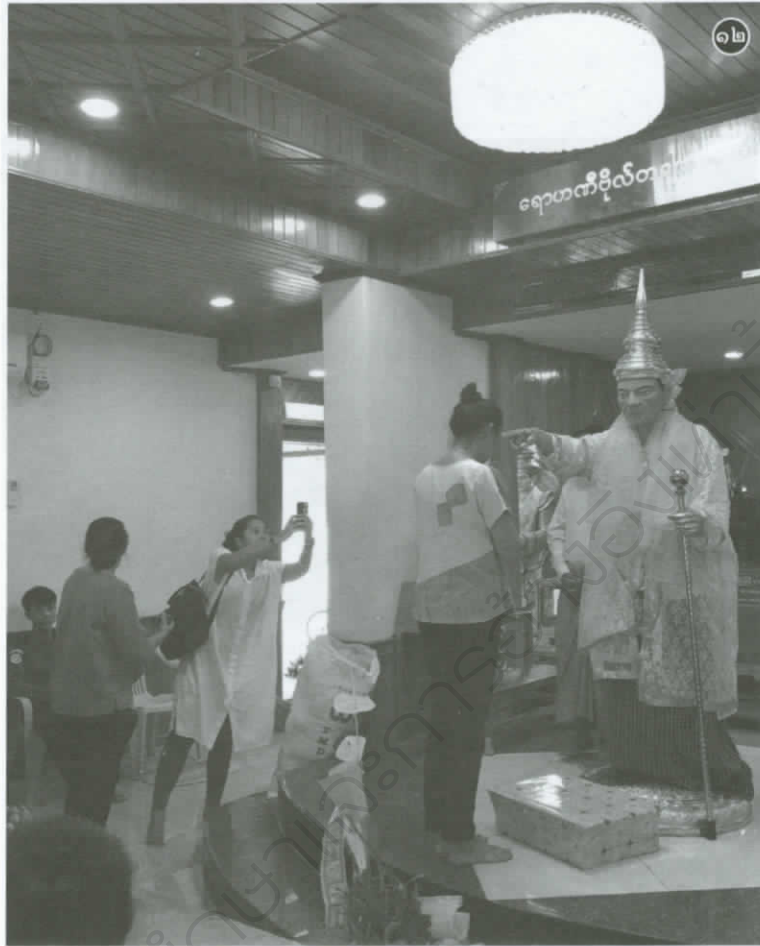
๙ ภายในวัดพุทธของชาวพม่าในเมืองพุกามมักมีแท่นบูชาพระพุทธรูปและผืนนิตอยู่เคียงข้างกัน ๑๐-๑๑ ศาล "พะโคหม่ต่อนิต" หรือ "นางพญาควายแห่งหงสาวดี" ย่านตัวเมืองย่างกุ้ง ๑๒ นักท่องเที่ยวจากประเทศไทยเข้าแถวถวายเครื่องเซ่นและจรดหน้าผากลัมผัสน้ำเทพทันใจ

เท่านั้นที่สร้างรูปผืนนิตครบทั้ง ๓๗ ตน และผืนนิตเพียงตนเดียวที่มีขนาดเท่าคนจริงสวมเครื่องทรงกษัตริย์ นั่นคือ โปโบยี หรือตะจามิน พระอินทร์ผู้เป็นหัวหน้าผืนนิตทั้งหลาย

อย่างไรก็ตาม นิตของพม่าแบ่งออกเป็น ๓ กลุ่ม คือ นิตพุทธ นิตใน และนิตนอก "นิตพุทธ" คือนิต ๓๗ ตนที่ระบุไว้ในคัมภีร์พุทธศาสนาดังกล่าวแล้วข้างต้น "นิตใน" หมายถึงนิต ๓๗ ตน ที่ถูกพระเจ้าอโนธากำหนดให้อยู่เฉพาะในเขตกำแพงพระเจดีย์ชเวสิ่ง เมืองพุกาม ตั้งแต่เมื่อครั้งที่พระองค์ทรงอัญเชิญพุทธศาสนานิกายเถรวาทจากมอญผ่านชินอรหันต์และมีรับสั่งให้ประชาชนเลิกบูชาผืนนิต โดยผืนนิตบางตนมีชื่ออยู่ทั้งในคัมภีร์ศาสนาพุทธและพราหมณ์จำนวน ๑๕ ตน เช่น ท้าวจาดุมหาราช (นิตประจำทิศทั้งสี่) และพระอิศวร เป็นต้น ผืนนิตหลายตนถือ

เป็นนัดท้องถิ่น มีด้วยกัน ๒๒ คน เช่น มะจิงซ่งซ่งนัด (นัตรีษาศันมะซาม) ซิงผุซิงนัด (เจ้าช่างเผือก) และมยิงผุซิงนัด (เจ้าม้าขาว) เป็นต้น นัดในส่วนใหญ่จึงเป็นนัดท้องถิ่นรวมกับนัดที่มาจากอินเดีย และ “นัตนอก” เป็นนัด ๓๗ คนที่อยู่นอกกำแพงพระเจดีย์ชเวจีซ่ง ส่วนใหญ่นัดเหล่านี้ระบุชื่อเป็นภาษาพม่า ทั้งอ่านยากและไม่รู้ความหมาย ผู้เขียนจึงอ้างอิงพม่า : สภากาเมียนมาร์ (๒๕๕๑) ที่ระบุชื่อนัดไว้อย่างได้บรรลวด ได้แก่ ท้าวสักกะ (ตะจามิน) มินมหาคีรี (งะตินเด) เจ้านางหน้าทอง (ชเวเมียดหน้า) นางงามสามเวลา เจ้านางผิวช้อย เจ้าสีน้ำตาลแห่งทิศใต้ เจ้าสีขาแห่งทิศเหนือ เจ้าฉัตรขาว พระมารดาหลวง (ของเจ้าฉัตรขาว) เจ้าทั้งมวลแห่งปะเยมมา เจ้าเทพทองใหญ่ เจ้าเทพทองน้อย เจ้าปู่แห่งมณฑลชะเลย์ นางซาโคง ชายชราข้างต้นกล้วยเดี่ยว เจ้าสิทธู เจ้าหนุ่มแห่งซิงซ่า เจ้าผู้กล้าหาญแห่งจ่อส่วย กัปตันของกองทัพใหญ่แห่งอังวะ นักเรียนนายทหารหลวง นางทองคำ (มารดาของนักเรียนนายทหารหลวง) เจ้าแห่งซังหักเชือก เจ้าแห่งความยุติธรรม หม่องไปตุ ราชินีแห่งวังตะวันตก เจ้าแห่งซังเผือก นางด้วงอโนระธาทอง เจ้าองดินผู้กล้าหาญ เจ้าขาหนุ่มน้อย เจ้าเณร ตะเบงชเวตี้ นางแห่งทิศเหนือ เจ้าแห่งมินกาวันแห่งดาวนัง เลขาการหลวง และกษัตริย์แห่งเซียงใหม่ (ชาติกำเนิดของผีนัตตนีคือ พระเจ้าเมกุฎี ซึ่งถูกคุมไปเป็นองค์ประกันและสิ้นพระชนม์ในพม่า) ปัจจุบันคนพม่าไม่นิยมเรียก “ยวนปะหยีนนัด” แต่เรียกว่า โกซานปีญนัด

กลายเป็นผีนัตแก่หัวเมืองนัตนอก ๓๗ คน ถือเป็นนัดท้องถิ่นที่อยู่คู่ชาวบ้านมาช้านาน และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนพม่ามาก เป็นผีนัตกลุ่มที่ยังคงได้รับการกราบไหว้บูชาเสมอมา และส่วนใหญ่เป็นผีนัตที่นิยมอัญเชิญลงประทับทรงยกเว้นตะจามินเท่านั้นที่ไม่มีการประทับทรงและเป็นนัดเพียงองค์เดียวที่เป็นเทพ นอกจากนั้นอีก ๓๖ คน เป็นผีนัตโยงทั้งสิ้น และเมื่อรวมผีนัตในคติความเชื่อของพม่าทั้ง ๓ กลุ่ม กลุ่มละ ๓๗ คน จึงมีจำนวนทั้งสิ้น ๑๑๑ คน ส่วนที่เป็นนัตนอก ซึ่งผู้คนนิยมบูชาและเชิญประทับทรง ปัจจุบันมีจำนวนเกินกว่าที่ระบุอยู่ในสารบบ ทั้งนี้เพราะในปัจจุบัน

คนพม่าส่วนใหญ่นับถือผีนัตตามความนิยม ออกจะดูเป็นอิสระจากสังคมซึ่งกำหนดให้เชื่อถือตามประเพณี การนับถือผีนัตจึงเป็นความนิยมส่วนบุคคล เพราะช่วยแก้ไขปัญหาลเฉพาะตนและเฉพาะกรณี อย่างไรก็ตาม ผีนัตที่นับถือและมีการเข้าประทับทรงส่วนใหญ่เป็นนัตนอก และในจำนวนนัตนอกหลายตนที่อยู่นอกสารบบนัตหลวง ที่เพิ่มจำนวนขึ้นตามกระแสสังคม ผีนัตเหล่านี้บางคนได้รับความนิยmgrาบไหว้เป็นที่รู้จักแพร่หลายมากกว่าผีนัตที่อยู่ในสารบบ เนื่องจากเป็นผีนัตที่เข้าถึงและอยู่ในใจของชาวบ้าน (วิรัชและอรนุช, ๒๕๕๑) **ตะจามิน (Thagyamin) หรือพระอินทร์** หัวหน้าผีนัต เรียกตามสำเนียง

๑๓

พบว่า โยโยยี ที่คนไทยรู้จักดีเป็นนิต
ที่วัดเปือยแหล่หังม (วัดทหารหนึ่งพัน)
ท่าเรือเมืองย่างกุ้ง ซึ่งวัดนี้เป็นวัดมอญ
นิกายสุธรรมมา เดิมมีแต่พระเจดีย์
และสำนักสงฆ์ เพิ่งมาสร้างเป็นวัดขึ้น
เมื่อราว ๖๐ ปีมานี้ ในภาษาพม่าเรียกวัด
นี้ว่า “โบตาทาวน์” (Botahtaung) ซึ่ง
แปลความหมายมาจากภาษามอญว่า
“ทหารหนึ่งพัน”

มอญเป็นคนสร้างตำนานนี้เมื่อ
สักพันปีมาแล้วว่า หลังเรือสำเภของ
ตะเป้า ตะปอ หรือตปุตตะ กัลลิกะ
พ่อค้าวาณิชมอญสองพี่น้องที่ได้รับ
พระเกศาราตุจากพระหัตถ์พระพุทธเจ้า
๘ เส้น แล้วอัญเชิญกลับจากชมพูทวีป
มายังเมืองสุวรรณภูมิ จุดที่เรือสำเภา
เข้าเทียบท่าและจอดพักภาษามอญว่า
“จู่เล” (พม่าออกเสียง ชูเล) แปลว่า
“พักลิ” ก็คือย่านพระเจดีย์ชูลกลาง
เมืองย่างกุ้ง เป็นที่พักพระเกศาราตุ
ชั่วคราว จากนั้นเรือสำเภก็อัญเชิญ
พระเกศาราตุต่อไปยังเขาสิงฆุตตระ
ก่อนสร้างพระเจดีย์ย่างกุ้งขึ้นประดิษ
ฐาน อันเป็นที่ตั้งพระเจดีย์ชเวดากอง
ในปัจจุบัน ตรงเชิงเขาจึงมีวัดมอญ

๑๔

๑๕

หลายวัด คือ วัดสิงฆุตตระ วัดบังทอ (วัดเรือทอง) และวัดโนนทอ (วัดมณฑิยรทอง) ที่มีตำนานว่า พระเจ้าเอิกกะลาปะ กษัตริย์มอญผู้ครองเมืองเอิกกะลาปะ (ชื่อโบราณของเมืองละเก็ง หรือย่างกุ้ง) ประทับขณะเสด็จมาอำนวยความสะดวกก่อสร้างพระเจดีย์ ซึ่งก็อยู่ไม่ห่างกัน ส่วนวัดเปอแหละหังม (ทหารหนึ่งพัน) เป็นสถานที่ซึ่งพระเจ้าเอิกกะลาปะส่งทหาร ๑,๐๐๐ นายมารอรับพระเกศาธาตุ ณ ท่าเรือของเมืองเอิกกะลาปะนี้

ชุมชนมอญรายรอบวัดเปอแหละหังมถูกทำลายไปตั้งแต่คราวเสียกรุงหงสาวดีให้พม่าไปในปี ๒๓๐๐ ปัจจุบันผู้คนรายรอบวัดมีหลากหลายเชื้อชาติ ส่วนคนมอญทุกวันนี้เป็นพวกที่มาจากหัวเมืองไกลๆ ในระยะหลัง ตั้งบ้านเรือนกระจายอยู่ทั่วไป เมื่อมีงานก็จะมารวมตัวกันที่วัด ทั้งวัดมีพระเพียง ๒ รูป หากเป็นช่วงเปิดเทอมจึงจะมีพระเณรจากเมืองต่างๆ มาอยู่จำพรรษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมรามัญปีละร่วมร้อยรูป

ปี ๒๕๔๘ ผู้เขียนเข้าพม่าครั้งแรก เดินทางมากับเพื่อนคนมอญเพียง ๒ คน วนเวียนทั่วเขตเมืองมอญเดิม แต่เวลานั้นข้อมูลยังมีจำกัด ได้สนทนากับเจ้าอาวาสเพียงบางประเด็น และได้กราบไหว้นัตโบโบยี ที่ยังคงอยู่ในศาลาหลังเก่าหลังเล็กด้านหน้าพระเจดีย์ริมถนนในเขตพุทธาวาสของวัด ส่วนเขตสังฆาวาสนั้นมีอาคารหลักเพียงหลังเดียว พื้นที่โดยรอบรกรังไปด้วยวัชพืช กองสัณหาระ และสิ่งก่อสร้างขนาดเล็กที่ชำรุดทรุดโทรม ไม่มีนิกทองเที่ยวต่างถิ่นเข้ามามากนัก แม้แต่รูปปั้นนัตโบโบ

๑๓ พระเจดีย์วัดเปอแหละหังม (โบดาทาวน) ภายในเป็นพิพิธภัณฑ์จัดแสดงสิ่งของมีค่าที่ประชาชนถวายเป็นพุทธบูชา
๑๔-๑๕ สิ่งก่อสร้างและพื้นที่โดยรอบวัดเปอแหละหังมที่ได้รับการปรับแต่งให้สวยงามเป็นระเบียบภายหลังนิกทองเที่ยวนิยมเดินทางมาบูชาเทพทันใจ
๑๖ ชุมจำหน่ายเครื่องเช่นเทพทันใจพร้อมรายละเอียดบนไว้นิลประกอบด้วยภาษาไทยและพม่า

ยีก็มีเพียงคนพม่าแวะเวียนกราบไหว้นานๆ ครั้ง ส่วนการไปเมืองมอญของผู้เขียนอีกหลายครั้งต่อมา ส่วนใหญ่จะมาเป็นกลุ่ม หรือกับคู่สูงอายุที่ไม่ชอบการเดินทางชอกแฉก อย่างมากไต้หวันตโบโบยีด้านหน้า เดินดูสิ่งของมีค่าซึ่งมีผู้คนอุทิศถวายเป็นพุทธบูชาแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์ภายในองค์พระเจดีย์แล้วก็กลับ

โบโบยี หรือตะจามิน แปลเป็นไทยว่า “พ่อปู่” หรือ “พ่อใหญ่” หัวหนักผิวดำที่คนพม่านิยมนับถือกันมาก พ่อปู่หน้าตาอึมเข้ม ท่าทางใจดี มือซ้ายถือไม้เท้า ส่วนมือขวาชี้ไปข้างหน้า ความเชื่อที่คนพม่าสร้างใหม่เมื่อไม่นานคือ สถานที่ซึ่งผิวดำนี้ไปนั้นจะเจริญรุ่งเรือง นำเชื่อว่าคนไทยคงได้นำเอาประเพณี

การสร้างพระพุทธรูปด้วยไม้ไผ่สานให้สำเร็จภายใน ๑ วันของชาวเหนือที่เรียกว่า “พระทันใจ” ตามคติที่ว่าผู้สร้างจะได้อันสูงส่งมาก แล้วไม่มีใครก็ใครสักคนจะนำเอาความเชื่อใหม่ของพวกเขาด้วยความเชื่อดั้งเดิมของชาวล้านน่านมารวมกันแล้วสร้างความเชื่อชุดใหม่ครอบทับตำนานเดิมของมอญที่ว่าพระอินทร์แปลงกายลงมาเป็นชายชราซึ่งสถานที่ประดิษฐานพระธาตุของอดีตพระพุทธเจ้าพระองค์ก่อนๆ เพื่อจะได้ประดิษฐานพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้าองค์ปัจจุบันที่พ่อค้ามอญสองพี่น้องได้มาจากชมพู่ทวีปไว้ด้วยกัน และตอนนี้คนจำนวนไม่น้อยเชื่อตำนานสร้างใหม่มากกว่า นั่นคือ ผู้ที่ต้องการพรวิเศษให้ถวายเครื่องบูชา เอาหน้าผากสัมผัสผิวดำนี้ ผิวดำแล้วจะได้รับพรนั้นอย่าง “ทันใจ” เป็นเหตุให้คนไทยเรียกนัตโบโบยีตอนนี้ว่า “เทพทันใจ”

แท้จริงแล้ว โบโบยีเป็นพระอินทร์ในตำนานพระเจดีย์ชเวดากองของมอญก็หลังจากตะเป้า ตะปอ นำพระเกศาธาตุมาถวายพระเจ้าเอิกกะลาปะแล้วระหว่างที่ค้นหาสถานที่เหมาะสมเพื่อ

สร้างพระเจดีย์ประดิษฐานอยู่นั้น พระอินทร์ก็ได้เหาะลงมาซึ่งสถานที่บนเขาสิงฆตตระ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของอดีตพระพุทธเจ้า ๓ พระองค์ก่อน จึงควรที่จะได้ประดิษฐานพระเศวตธาตุของพระพุทธโคดมไว้ในที่เดียวกัน ดังนั้นพระอินทร์ในร่างชายชราที่ยืนชั้้นนั้น เป็นการชี้สถานที่สร้างพระเจดีย์ แต่นักท่องเที่ยวไทยกลับเห็นเป็นนิ้วพิเศษ ใครที่ต้องการขอพรก็จะซื้อเครื่องบูชาที่มีวางขายเป็นชุดประกอบด้วย กล้วย มะพร้าวหมาก เมี่ยงดอกไม้ ไบหว้า และจัดทรงสักการะ จากนั้นนำธูปธูปไฟใส่มือรูปปั้นพระอินทร์นี้ ๒ ไบ อธิษฐานแล้วดึงกลับมาเก็บไว้ ไบหนึ่ง หยอดลงตู้บริจาคไบหนึ่ง (คล้ายสูตรหลวงพ่อดูม) เสร็จแล้วก็ให้นำผากของตนสัมผัสนิ้วชี้ตาเด่านั้น

ต้นปี ๒๕๖๒ ผู้เขียนไปราชการที่พม่าและติดตามคณะฯ ที่ต้องการไปกราบไหว้เทพทันใจ รูปปั้นนิ้วไบโยยในศาลาหลังเล็กริมถนนหน้าพระเจดีย์ถูกอัญเชิญเข้าไปอยู่ในศาลาหลัง

ใหม่ใหญ่โตโอโงงในเขตสังฆาวาสด้านข้างพระเจดีย์เรียบร้อยแล้ว ทางเข้าสู่ศาลาหลังใหม่เป็นสะพานทอดเหนือสระน้ำมีหลังคาคลุมสวยงาม พื้นที่รายรอบศาลาที่เคจรกรุงรัง อาคารเก่ามอซอหลังเล็กหลังน้อยถูกรื้อลง สร้างเป็นอาคารคอนกรีตประณีตงดงามสูงหลายชั้น พื้นทางเดินลาดปูด้วยกระเบื้องอย่างดี อาณาบริเวณโดยรอบตกแต่งด้วยศิลปะวัตถุแบบมอญ-พม่า ด้านหน้าระหว่างพระเจดีย์กับสะพานทางเข้า เป็นซุ้มขนาดใหญ่จำหน่ายวัตถุมงคลรูปเทพทันใจที่ผลิตจากเมืองไทย หลากรูปแบบ สี สัน ขนาด และราคา ถัดมาเป็นซุ้มจำหน่ายอะฮูบ (โตกมีฝา) บรรจุเครื่องเช่นครูปครัน พร้อมป้ายไวนิลเชื้อเชิญให้ซื้อเครื่องเช่น ระบุราคาชุดเล็ก กลาง ใหญ่ และศาลาสวดบูชาภาษาพม่าและภาษาไทย ความ

ลึกคักของการซื้อขายเครื่องเช่นไหว้ที่พบชัดเจนว่าพระอินทร์ของมอญที่ถูกทำให้เป็นนิ้วตมพม่า และถูกอุปโลกน์เป็นเทพทันใจโดยคนไทยน่าจะได้รับความนิยมนมากกว่าหลักธรรมในพระพุทธองค์ ส่วนที่ตั้งรูปปั้นเทพทันใจที่ผู้เขียนเคยเห็นเมื่อปี ๒๕๕๘ กลายเป็นที่ตั้งของเทพกระซิบ นวัตกรรมใหม่ล่าสุดพร้อมเรื่องเล่าที่สร้างเมื่อไม่นานเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจากประเทศไทย สงครามความเชื่อเหล่านี้ไม่ได้บรรจุอยู่ในพงศาวดารและแบบเรียนเล่มไหนๆ ให้คนไทยต้องเกลียดชังพม่าอีกแล้ว เพราะพม่าไม่จำเป็นต้องยกทัพช้างทัพม้าเข้ามาอีก ลำพังส่งแรงงานมาทำงานส่งเงินกลับไปก็น่าจะเพียงพอ ยังมีเทพทันใจชั้้น่า กองทัพนักท่องเที่ยวยไทยจะข้ามน้ำข้ามทะเลนำเงินบาทไปยัดใส่มือเทพทันใจให้นำไป

๑๗-๑๘ ชาวพม่าและนักท่องเที่ยวไทยกราบไหว้ขอพร "เทพกระซิบ" เทพองค์ล่าสุดของวัดแห่งนี้
 ๑๙ จั้ห้อยคอรูปเทพทันใจที่โฆษณาบนอินเตอร์เน็ตและสื่อสังคมออนไลน์
 ๒๐ ภาพยนตร์โฆษณาความศักดิ์สิทธิ์อภินิหารของเทพทันใจผ่านสื่อโทรทัศน์ดิจิทัล
 ๒๑ รูปปั้นเทพทันใจในศาลาหลังเก่าก่อนย้ายไปยังศาลาหลังใหม่ที่ตั้งปัจจุบัน

แปลงเป็นเงินจับได้เอง แต่ในความเป็นพ่อค้าย่อมมองเห็นโอกาสเสมอเมื่อนักธุรกิจไทยเปิดตัวอุตสาหกรรมเทพทันใจส่งออกไปเปิดตลาด นักท่องเที่ยวไทยจำนวนไม่น้อยก็ซื้อหา (เช่า) เทพทันใจเมดอินไทยแลนด์กลับมาเมืองไทย เป็นเหตุให้เราไม่เสียดุลการค้าให้แก่พม่ามากนัก

ปี ๒๕๕๙ ผู้เขียนเข้าไปเก็บข้อมูลวิจัยเรื่องธรรมยุติกนิกาย (มหาเถรฯ) ในพม่า ไปด้วยผู้ช่วยวิจัย ๒ คน จึงมีเวลาเดินสำรวจท่าเรือเมืองย่างกุ้ง หน้าวัดเปอแหละหังม ได้พบหลวงพี่หงสา คนมอญกรากบ้านเกาะซำก แขวงเมืองย้าจกั้หะมะโระฮ์ รัฐมอญ ที่มาเรียนพระปริยัติธรรมในเมืองย่างกุ้ง

และจำพรรษาอยู่ที่วัดแห่งนี้ หลวงพี่หงสาไม่เคยไปเมืองไทย จึงไม่ค่อยรู้เรื่องประเทศไทย เห็นแต่นักท่องเที่ยวคนไทยมาอย่างกึ่งกันหนาดา และคงเก็บความสงสัยมานาน หลังคุยกับผู้เขียนจนเริ่มคุ้นเคยกันดีแล้วจึงถามว่า

“ทำไมคนไทยมานี้ไหวแต่ผืนดิน แล้วก็กลับ ไหว้พระ”

รายการอ้างอิง

ฉลอง สุนทรวาณิชย์. ๒๕๕๐. “เมื่อ ‘เครื่องราง’ กลายเป็น ‘สินค้า’”. ประชาไท. (เว็บไซต์). สืบค้นเมื่อวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๖๒. จาก <https://prachatai.com/journal/2007/04/12517/>

พงศาวดารพม่าฉบับหอแก้ว, แปลโดย นายต่อ. ๒๕๕๕. มหाराชาวงษ์ พงศาวดารพม่า. กรุงเทพฯ : มติชน. ไพรัตน์ สูงกิจบูลย์. ๒๕๕๖. *เที่ยวเมียนมาร์*. กรุงเทพฯ : อทิตตา.

รูเธอร์ฟอร์ด, สก็อตต์ บรรณาธิการฉบับภาษาอังกฤษ สมชัย ศักดิ์ศิริสัมพันธ์ และ ชินดา ศักดิ์ศิริสัมพันธ์ บรรณาธิการฉบับภาษาไทย. ๒๕๔๑. *พม่า : สหภาพเมียนมาร์*. กรุงเทพฯ : หน้าต่างสู่โลกกว้าง.

วิรัช นิยมธรรม และ อรุณช นียมธรรม. ๒๕๕๑. *เรียนรู้สังคมวัฒนธรรมพม่า*. พิษณุโลก : ศูนย์พม่าศึกษาคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

องค์ บรรจุน. ๒๕๔๙. *ต้นทางจากมะละแหม่ง*. กรุงเทพฯ : อมรินทร์.

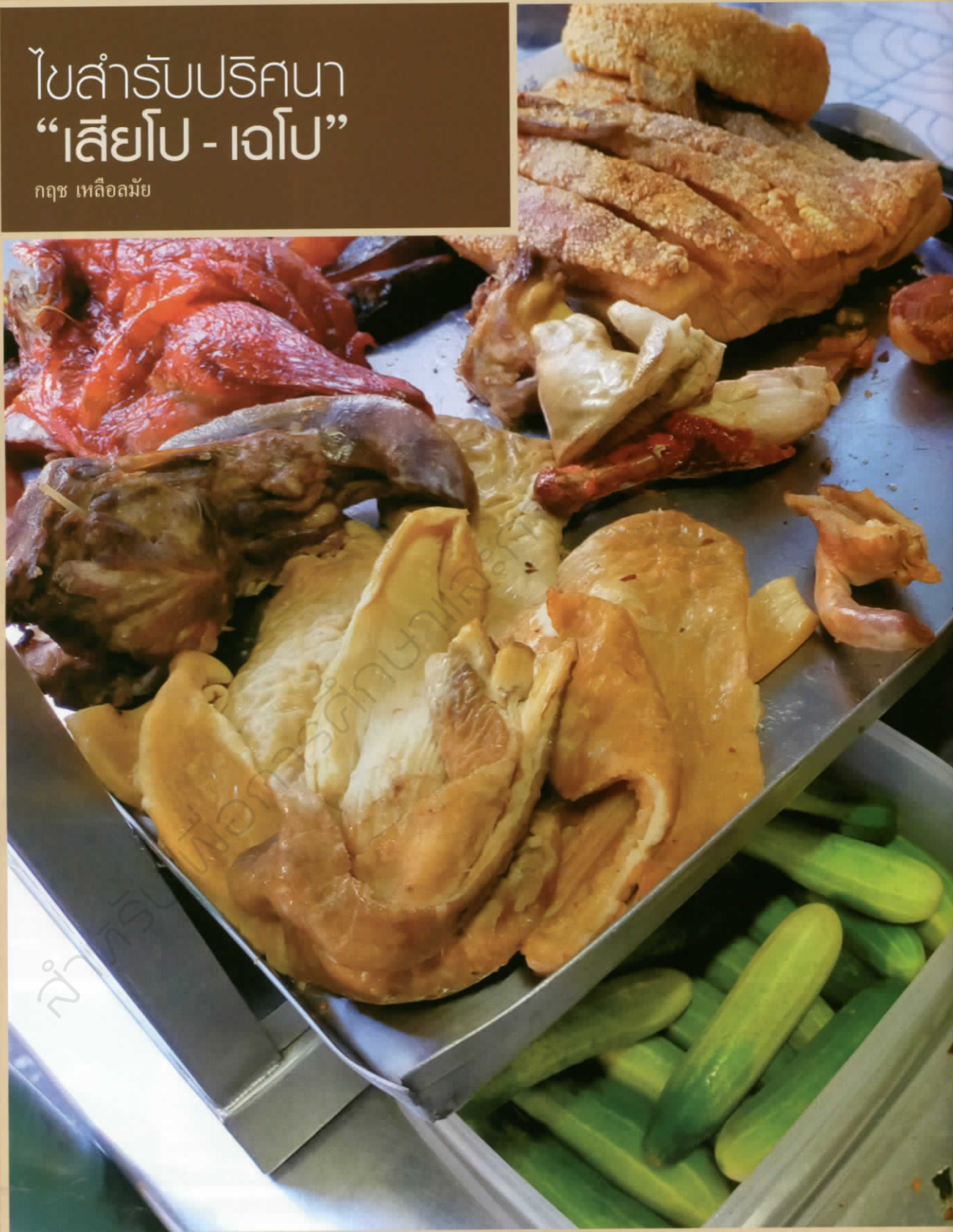
_____. ๒๕๕๗. “ผืนดิน ที่พึงพึงประจำบ้านพม่า.” ใน *ศิลปวัฒนธรรม*. ปีที่ ๓๕ ฉบับที่ ๑๑ (กันยายน), น. ๒๘-๓๕.

_____. ๒๕๖๑. *มนุษย์สี่หน้าวังหงสา : บันทึกสนามของนักวิจัยในเมืองมอญ*. กรุงเทพฯ : สมอลล์ตรีมพับลิชชิ่ง.

_____. ๒๕๕๙. “เมียนมาร์ ต้นหัว และศรีทธา.” ใน *ศิลปวัฒนธรรม*. ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๑๐ (สิงหาคม), น. ๕๖-๕๘.

ไขสำหรับปรีคณา “เสียบโป - เจโป”

กฤษฎา เหลือลมัย

ช่าง

(ซ้าย) "เสียบไป" ตามปกติก็จะ
มีเป็ดย่าง ไส้หมูและเครื่องใน
หมูส่วนอื่นๆ หมูย่าง หมูแดง
กุนเชียงหมู กุนเชียงตับ กิน
กับข้าวสวยที่ราดน้ำพะโล้จน
ชุ่ม
(ขวา) ร้านข้าวเสียบไปเก่าแก่
หน้าวัดเล่งเน่ยยี่ ย่านเยาวราช
กรุงเทพฯ ขายมานานเกินครึ่ง
ศตวรรษ

ผมน่าจะเคยกิน “ข้าวเสียบไป” ครั้งแรกที่กรุงเทพฯ เมื่อราว ๓๐ ปีที่แล้ว ครอบครัวคนจีนตั้งร้านขายอยู่ในตรอกเล็กๆ ใกล้ป้อมพระสุเมรุ ย่านบางลำพู เขตพระนคร มันเป็นส่วนส่วนต่างๆ ของหมุดตม้้น้ำพะไล่ หันชั้นเล็กกินกับข้าวสวยหรือข้าวต้มร้อนๆ หลังจากนั้นก็เคยกินร้านข้างทาง หน้าโรงพยาบาลกลาง ย่านวรจักร เป็นหมูแดงเครื่องในหมู เป็ดย่าง เป็ดพะไล่ ไก่ตอน กุนเชียงย่างแบบต่างๆ กินกับข้าวสวย น้ำราดเป็นน้ำพะไล่ปรุงซ้อ๊ว รสเค็มๆ มันๆ หวานๆ มีน้ำส้มพริกดองบดบ้าง พริกชี้ฟ้าหั่นหนาบ้าง แล้วก็แต่งกวางสด ให้กินแกล้มแก้เลี่ยน

ก็อร่อยดีครับ ที่จริงหากใครไปกินร้านจีนที่ขายอาหารจานเดียวหลายๆ ชนิดตามที่ระบุข้างต้น ก็สามารถสั่งมากินได้แบบเหมือนเป๊ะ แต่ก็ยังไม่เห็นใครเรียกว่าข้าวเสียบไปสักที

แถมข้าวเสียบไปนี้ ยังมีที่เรียกว่าข้าวเจโป หรือบางร้านก็เรียกข้าวสวยไปไปเลยก็มี

ผมสงสัยตั้งแต่ได้ยืน ได้กินครั้งแรก ว่าชื่อนี้มีที่มาอย่างไร แทบไม่ต้องสงสัยว่าเป็นคำจีนแน่ ของที่ขายให้กินก็เป็นอาหารแบบจีนกวางตุ้ง แต่ถามใครก็ไม่รู้ความหมาย

ถ้าเปิดพจนานุกรมฉบับเปลื้อง

ปัจจุบัน เสียบไปจะเสิร์ฟโดยหั่นเนื้อและเครื่องในเป็นชิ้นๆ รวมมาในจานใหญ่ ตามแต่จะสั่งว่าเอาอะไรบ้าง ราดน้ำพะไล่มาพอซุกซลัก ถ้าเป็นร้านที่ยังทำสูตรแบบเก่า มักมีส่วนผสมของเต้าเจี้ยวคั่วบดและซ้อ๊ว มีรสเค็มมันมากกว่าหวานน่า กินกับข้าวสวย เดิมรสเปรี้ยวด้วยน้ำส้มพริกชี้ฟ้าดอง แนมพริกชี้ฟ้าสดหั่นแว่นต่างผักสด

ณ นคร จะมีอธิบายว่า “เสียบไป น. ข้าวหนึ่งมีกับหลายชนิด โดยมากมีเป็ดย่าง ผักนึ่ง เครื่องในเป็ด แต่ก่อนจีนหาบขายตามโรงบ่อน เป็นอาหารราคาถูก ว่าพวกเสียบไปกิน จึงเรียกเสียบไป, คำนี้อาจเพี้ยนเสียงจาก เจียะปั้ง ในภาษาแต้จิ๋วแปลว่ากินข้าว”

ผมพบในภายหลังว่า นี่แทบจะเป็นคำอธิบายเพียงหนึ่งเดียว คือบอกว่านักพนันเล่นไปแล้วเสียบไปจนแทบหมดเนื้อหมดตัว เหลือเศษสตางค์แค่พอกินข้าวสวยกับเศษหมูย่าง เป็ดย่าง กุนเชียงที่เจ๊กหาบมาขายราคาถูกๆ เลยเป็นที่มาของการตั้งชื่อเรียกข้าว “เสียบไป” กันแบบตรงไปตรงมาเลยทีเดียว

แต่มันจริงอย่างที่ว่าหรือ...

เหม เวชกร เขียนเล่าไว้ในฉากหนึ่งของเรื่อง “เปิดเหาะ” หนึ่งในรวมเรื่องผีชุดปีศาจไทย เล่ม *ใครอยู่ในอากาศ* ราวปลายทศวรรษ ๒๔๙๐-๕๐ อย่างเห็นภาพละเอียดล่อว่า “เสียบไป เป็นอาหารกวางตุ้งที่หาบขาย มีเป็ดย่าง หมูแดง หมูย่าง ข้าวสวยหนึ่งอย่างดี หาบขายและร้อง ‘เสียบไป! เสียบไป!’ ไปในยามค่ำคืน เพื่อคนหิวกลางคืนจะได้ซื้อกิน

“ได้ยินเสียง ‘เสียบไป!’ ผมก็นึกอยากกินขึ้นมา และตั้งอยากให้ลูกสาวกินด้วย...เดินตามเสียงร้อง ‘เสียบไป!’ มาพบเอาที่ห่างคนมาก จึงเรียกหาบเสียบไปเข้ามาที่เก้ายาว โคนมะฮอกกานี้ สั่งสับเป็ดอย่างหนึ่งจาน หมูแดงหนึ่งจาน หมูย่างบ้าง ราคาหรือครบ ๑๐ สตางค์บ้าง ๕ สตางค์บ้าง ข้าวหนึ่งก็ถ้วยละ ๒ สตางค์บ้าง ๓ สตางค์

บ้าง ลูกสาวชอบมาก ไม่เคยกิน”

ครูเหมไม่ได้อธิบายอะไรมากกว่านี้ คำนี้ก็เลยยังเป็นปริศนาสำหรับผมเหมือนเดิม และด้วยความที่ไม่มีความสามารถจะสืบค้นภาษาจีนได้ ก็ได้แต่อาศัยสอบถามมิตรสหายหลายต่อหลายคน

ผมเคยถามเพื่อนกินอย่าง คุณ ภาย มิตรวิจารณ์ ถึงคำๆ นี้เมื่อนานมากแล้ว ตอนนั้นกายบอกเพียงว่าคนไทยอาจเรียกแบบนี้เอง ส่วนคนกวางตุ้งนั้นจะเรียกอาหารหน้าตาแบบนี้ว่า **หลาบห่วยฝ่าน** แลมยังบอกว่ามีร้านขายอยู่ที่ย่านสีลม-นราธิวาส ในกรุงเทพฯ เวลาขายให้คนจีนจากสิงคโปร์ มาเลเซีย ฮองกงกิน เขาก็เรียกหลาบห่วยฝ่าน แต่เมื่อขายให้คนไทยด้วยภาษาไทย ก็กลับเรียก “เจโป” แทน และว่าในเมืองจีนก็มีกินแบบนี้อยู่จนปัจจุบัน

อาจารย์ธเนศ เวศร์ภาดา อธิบายไว้ในเฟซบุ๊กของท่านเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ว่า “ข้าวเสียบไปหรือเจโปน่าจะมาจาก 三宝饭 (สำเนียงจีนกลางว่า ‘ซานเป่าฝ่าน’ จีนแต้จิ๋วว่า ‘ซาป้อปั้ง’ เสียง ‘เสียบไป’ น่าจะเป็นสำเนียงจีนฮกเกี้ยน)...มีไก่ เป็ด หมูแดงหรือหมูกรอบ ของอร่อยสามอย่าง กินกับข้าวสวยร้อนๆ ราดด้วยน้ำพะไล่หรือน้ำหมูแดง”

เพื่อนผมที่มีเชื้อสายจีนแต้จิ๋วบางคนบอกว่า คำแต้จิ๋วมีเรียกข้าวนี้ว่า “ซวยปั้ง” ส่วนกับข้าวทั่วๆ ไปเรียก “ไฉ่” (คำเดียวกับที่แปลว่าผัก) เขาเลยเดาว่า หรือจะมาจากคำว่า “ไฉ่ปั้ง” แต่ก็ออกตัวว่า เสียงมันไม่ค่อย

ใกล้เคียงเท่าไร

ในที่สุด เพื่อนกินอีกคนหนึ่งคือ คุณณัฐฐา ชื่นวัฒนา นักเรียนปริญญาเอกด้านโบราณคดี มหาวิทยาลัยโตรอนโต แคนาดา อุตส่าห์สอบค้นให้จนพบเค้าเจ๊อนที่น่าสนใจ เธอสรุปมาให้อย่างรวบรัดดังนี้

“พยางค์แรกของคำว่าเสียบไป คือตัวจีน 燒 ตั้งเดิม สมัยเมื่อร้อยกว่าปีมาแล้ว แปลว่าอบหรือย่างก็ได้ กวางตุ้งออกเสียงว่า ชิว ฮกเกี้ยนออกเสียงว่า สิว แต่จิวออกเสียงว่า เสียบ, เซียบ ส่วนตัวหลังนั้นไม่แน่ใจว่าจะเป็น 肉 เนื้อ 鴨 เป็ด หรือ 味 รสชาติ คิดว่าน่าจะคือ 燒肉 ในสำเนียงฮกเกี้ยนที่แปลว่าเนื้อสัตว์อย่างมากที่สุด ปัจจุบันร้านขายเนื้ออย่างทางจีนตอนใต้ โดยเฉพาะแถบมณฑลกวางตุ้งก็ยิ่งขายข้าวโปะเนื้ออย่างหลายชนิด รวดซอส คล้ายข้าวเสียบไปอยู่”

คุณณัฐฐาอธิบายเพิ่มเติมด้วยว่า 燒腊舖 ตัวจีนใหม่ 燒腊舖/舖 ตัวจีนเก่านี้ มีความหมายว่าร้านขายเนื้ออย่าง 舖/舖 ตัวจีนนี้มีความหมายว่าร้านค้า อ่านตามสำเนียงแต้จิ๋วได้ว่า เสียบ ล่า ไป การออกเสียงและความหมายฟังดูใกล้เคียงกับคำว่าเสียบไปมากที่สุด “เสียบไปจึงน่าจะเพี้ยนมาจาก เสียบ ล่า ไป สำเนียงจีนแต้จิ๋ว แปลว่าร้านขายเนื้ออย่าง”

เป็นอันว่าปริศนาคำว่าข้าว “เสียบไป” คลี่คลายจนขยับมาถึงจุดที่น่าจะสรุปได้ว่า มันคงมาจากคำจีนที่ใช้เรียกร้านอาหาร/อาหาร ที่มีหน้าตาแบบที่เรารู้จักและกินกันอยู่ในชื่อที่คนไทยเรียกว่าเสียบไป เจโป หรือสวายนโปนั่นเอง

ต้องขอบคุณทุกคนที่ช่วยกันสืบความรู้เรื่องนี้ โดยเฉพาะคุณณัฐฐา ผู้ซึ่งเปิดทางให้คำอธิบายที่มาของคำนี้ได้เป็นประเด็นถกเถียงกันอย่างคึกคักต่อไป

และเมื่อผมนึกถึงว่า น่าจะมีใครช่วยกันสืบค้นในรายละเอียดต่ออีกหน่อย เช่นว่า สำเนียงจีนอื่นๆ ที่อ่านออกเสียงคำ 燒腊舖 นี้มีว่าอย่างไรบ้าง ก็พบว่า คุณกาย มิตรวิจารณ์ ผู้รอบรู้ภาษาที่เกี่ยวเนื่องกับวัฒนธรรมอาหาร ได้ร่วมเสนอคำอ่านตามชื่อเรียกของ คุณณัฐฐา ในการสนทนาผ่านโซเชียลมีเดียไปเมื่อวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ว่า

เสียบละโพ (แต้จิ๋ว)

สิวลลาบโผ (กวางตุ้ง)

เสียบลาบพู (ฮกเกี้ยน)

ซิวลาบพู (แต้)

อย่างไรก็ดี อยากให้ลองจินตนาการย้อนหลังไปถึงบรรยากาศความเจียบของเมืองไทยยามค่ำคืนเมื่อกว่า ๑ ศตวรรษก่อนนะครับ เราไม่รู้หรือกว่า เสียบร้องเรียกลูกค้าของเจ๊กคนขายนั้นเป็นอย่างไรแน่ มันจะถูกหูลูกค้าฟังผิดเพี้ยนไปเพียงใด การนำมาเล่าซ้ำจะถูกบีบบิดเค้าโครงให้เข้ากรอบความเข้าใจแบบไหน อานาจของเรื่องเล่าใหม่จะทำงานได้ผลเพียงใด ฯลฯ

ผมคิดว่า เสียบไปเป็นอาหารที่ขายให้คนกินใน ๑ มื้อได้หลากหลายรูปแบบ ตั้งแต่จะเลือกชนิดของเนื้อก็ได้ เลือกกินรวดข้าวหรือแยกเป็นกับข้าวก็ได้ และที่สำคัญ สามารถลดปริมาณเนื้อต่างๆ ลงให้เหลือแค่เศษๆ ชิ้นเล็กๆ โปะรวมกันบนข้าว ราดน้ำ

พะโล้ชุ่มๆ ขายในราคาถูกมากๆ กรณีแบบนี้ ก็อาจทำให้ภักพนั้นไปที่เสียบไปจนแทบสิ้นเนื้อประดาตัว ได้กินพออิ่มท้องก่อนกลับบ้าน จนรอดชีวิตมาเล่าขานตำนาน “เสียบไป” แบบหนึ่งที่สถาปนาอำนาจของเรื่องเล่ายาวนานมาจนถึงปัจจุบันนี้ก็ได้อีก

ส่วนข้าวเสียบไปที่ผมเคยกินที่ร้านย่านบางลำพูนั้นเลิกขายไปนานมากแล้ว จำได้ว่าความเด่นของมันคือตัวกับข้าว คือส่วนต่างๆ ของหมู เช่น ไล่ เลือด กระเพาะ หมูกรอบ ฯลฯ ต่างมาเป็นถ้วยเล็กๆ ข้าวสวยข้าวต้มก็เช่นกัน ดังนั้นจึงกินได้อย่างสนุกและอร่อย เพราะทั้งสั่งได้หลายจานหลายแบบ และข้าวที่ตักถ้วยเล็กนั้นก็ย่อมคงความร้อนในตัวอยู่ได้นานจนกระทั่งเรากินหมดถ้วย ต่างจากถ้วยใหญ่ ซึ่งกว่าจะตักกินหมด ก็เริ่มเย็นซิดเสียบแล้ว

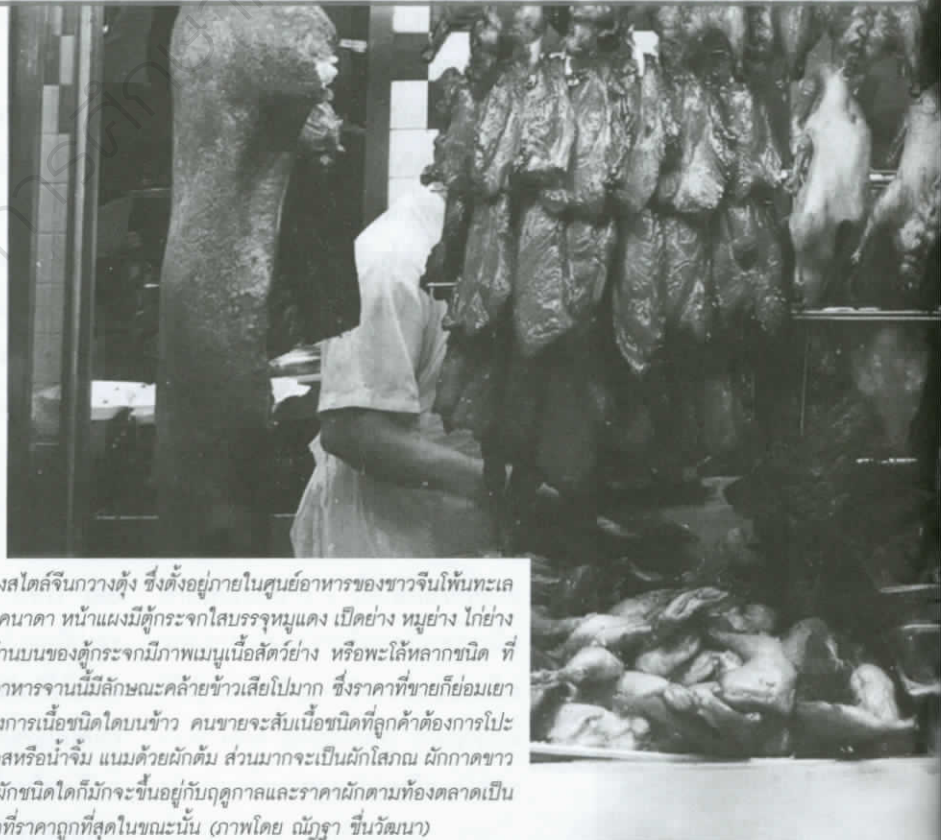
อย่างไรก็ดี ผมสังเกตว่า ร้านปัจจุบันที่ยังขายข้าวเสียบไปส่วนใหญ่ก็ไม่ทำแบบนี้แล้ว แต่มักใส่เนื้อต่างๆ รวมมาในจานเดียว ส่วนข้าวสวยก็ตักใส่จานแบนๆ ให้กินกับช้อนส้อมแทน ดังนั้นหากใครอยากกินเสียบไปแบบบรรยากาศเดิมๆ คงต้องซื้อหมูแดง หมูกรอบ เป็ดย่าง ไส้พะโล้ ฯลฯ ใส่ถาด แล้วกลับมาหุงข้าว ตักใส่ถ้วยเล็กๆ จัดแจงลงนั่งย่อยๆ หรือหย่อนกันบนม้าม้าไม้ตัวเล็ก พูยตะเกียบกินหน้าโต๊ะเดียวๆ ที่บ้านเอาเองนะครับ

ความไม่ชอบมาพากลของข้าวเสียบ : เมื่อเรื่องพูดเล่นกลายเป็นตำนาน?

ณัฐฐา ชื่นวัฒนา

ภาพของร้านขายเนื้อสัตว์ย่างสไตล์จีนกวางตุ้ง ซึ่งตั้งอยู่ภายในศูนย์อาหารของชาวจีนโพ้นทะเล
 ชานกรุงโทรอนโต ประเทศแคนาดา หน้าแผงมีตู้กระจกใสบรรจุหมูแดง เป็ดย่าง หมูย่าง ไก่ย่าง
 ไก่พะโล้ เป็ดพะโล้ ฯลฯ ด้านบนของตู้กระจกมีภาพเมนูเนื้อสัตว์ย่าง หรือพะโล้หลากหลายชนิด ที่
 ถูกลิบและโปะบนข้าวสวย อาหารจานนี้มีลักษณะคล้ายข้าวเสียบไปมาก ซึ่งราคาที่ขายก็ย่อมเยา
 ลูกค้าสามารถเลือกได้ว่าต้องการเนื้อชนิดใดบนข้าว คนขายจะลิบเนื้อชนิดที่ลูกค้าต้องการไป
 บนข้าวสวยร้อนๆ ราดน้ำซอสหรือน้ำจิ้ม แนมด้วยผักต้ม ส่วนมากจะเป็นผักโสมกวน ผักกาดขาว
 หรือผักกวางตุ้ง แต่จะเป็นผักชนิดใดก็มักจะขึ้นอยู่กับฤดูกาลและราคาผักตามท้องตลาดเป็น
 ส่วนใหญ่ โดยมากจะเป็นผักที่ราคาถูกที่สุดในขณะนั้น (ภาพโดย ณัฐฐา ชื่นวัฒนา)

ข้าวเสียบโป คือ ข้าวเสียบพั้น?

เรื่องราวที่มาของความหมายของข้าวเสียบโปนั้นมีอยู่หลากหลาย แต่ใจความสำคัญของเรื่องก็ตรงกันก็คือ เป็นอาหารที่พ่อค้าชาวจีนใส่หีบเร่ขายอยู่ทั่วไป ข้าวเสียบโปมีลักษณะเป็นเนื้อสัตว์ย่างแบบจีนหลากชนิด ไม่ว่าจะเป็น หมูย่าง เป็ดย่าง สับเป็นชิ้นพอคำ โปะบนข้าวสวยในจานแบน สถานที่หนึ่งที่จะพบหีบข้าวเสียบโปคือ หน้าบ่อนโป

โป เป็นการพนันชนิดหนึ่ง ที่มีลักษณะเป็นการทอยลูกเต๋าเพื่อทายแต้ม โดยบ่อนพนันโปที่ถูกกฎหมายในประเทศไทยได้ปิดตัวลงในสมัยรัชกาลที่ ๖ ตามประกาศปิดบ่อนทั่วราชอาณาจักร ลงวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ซึ่งเป็นเวลาประมาณ ๑๐๐ กว่าปีมาแล้ว เราจึงอนุมานได้ว่า อาหารอย่างข้าวเสียบโป ถ้ายึดเอาตามตำนานที่กล่าวมานี้ น่าจะเข้ามาแพร่หลายในประเทศไทยอย่างน้อยก็เมื่อ ๑๐๐ ปีมาแล้ว ซึ่งบ่อนโปนี้ มักตั้งอยู่ในบริเวณชุมชนชาวจีน สาเหตุที่อาหารชนิดนี้มีชื่อว่าข้าวเสียบโป ก็เพราะลูกคำกลุ่มสำคัญของอาหารชนิดนี้ ก็คือผู้ที่แพ้พนันจากบ่อนโป จนเกิดเป็นที่มาของคำว่าเสียบโปนั่นเอง

ตำนานของข้าวเสียบโปที่แพร่หลายทั่วไปนี้ เกือบทั้งหมดก็มีรูปแบบการเล่าเรื่อง การลำดับเรื่องที่คล้ายคลึงกันอย่างมาก จนราวกับว่าเรื่องทั้งหมดนี้ฟังมาจากต้นเรื่องคนเดียวกัน แม้เวลาผ่านมายาวนานกว่า ๑๐๐ ปี เรื่องเล่าที่ว่านี้กลับเป็นเรื่องเดิม กลายเป็นตำนานมาตรฐานของข้าวเสียบโปจนถึงปัจจุบัน

ข้าวเสียบโปมีลักษณะเด่นที่สำคัญคือ บรรดาเนื้อสัตว์และเครื่องในสัตว์สารพัดชนิด เช่น ไส้เป็ด ไส้หมู หูหมู กระเพาะหมู หมูแดง เป็ดย่าง กุนเชียง ฯลฯ ที่นำมาสับหรือหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ เพื่อนำมาโปะข้าวสวยและราดน้ำปรุงรส ซึ่งลักษณะการปรุงเนื้อสัตว์และเครื่องในราดข้าวนี้ ปัจจุบันเป็นอัตลักษณ์ทางการครัวที่สำคัญอย่างหนึ่งทางตอนใต้ของประเทศไทย โดยเฉพาะแถบมณฑลกวางตุ้งและฝูเจี้ยน (หรือฮกเกี้ยน) ซึ่งทั้ง ๒ มณฑลนี้เป็นถิ่นเดิมของชาวจีนอพยพส่วนใหญ่ในประเทศไทย เช่น กวางตุ้ง แต่จิ๋ว ฮกเกี้ยน และ ฯลฯ ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ คุณสุริสา สุชิน หรือคุณป้ามาลี เจ้าของร้านข้าวเสียบโปเฮียหลอ ตรอกช่างทอง ย่านแพร่งสรรพศาสตร์ เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๒ เกี่ยวกับประวัติที่มา การสืบทอดตำรับอาหารที่ปัจจุบันเรียกว่าข้าวเสียบโปในครอบครัวฝ่ายสามีของคุณป้ามาลีซึ่งมีบรรพบุรุษเป็นชาวจีน

คุณป้าเล่าว่า ตำรับการทำข้าวเสียบโปนี้ได้รับสืบทอดมาจากครอบครัวฝ่ายสามี ซึ่งเป็นชาวจีนโพ้นทะเลเชื้อสายแต่จิ๋ว เมื่อคุณป้าได้เข้ามาสืบทอดกิจการราว พ.ศ. ๒๕๒๕ แต่เดิมอาหารจานนี้ไม่ได้เรียกว่า ข้าวเสียบโป เจโป หรือเสโป แต่อย่างใด หากแต่มีชื่อเรียกเป็นภาษาไทยที่ใช้เรียกกันในร้านว่า “ข้าวรวมมิตร” แต่จะมีชื่อเรียกอาหารจานนี้เป็นภาษาจีนสำเนียงอื่นๆ หรือไม่นั้น คุณป้าไม่แน่ใจ เพราะขณะนั้นคนในครอบครัวรุ่นสามี รวมทั้งตัวคุณป้าเองก็ไม่ได้ใช้ภาษาจีนแต่จิ๋ว แต่ใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการสื่อสารกันแล้ว

เมื่อนำคำบอกเล่าของคุณป้ามาลีมาวิเคราะห์ร่วมกับปุมหลังทางวัฒนธรรมการกิน ความเชื่อ และการออกเสียงภาษาจีนสำเนียงต่างๆ ของชาวจีนอพยพในเมืองไทยสมัยนั้น ก็จะพบความไม่ชอบมาพากลในตรรกะของตำนานข้าวเสียบโปอยู่หลายประการ ที่เด่นชัดที่สุดคือ ตรรกะทางภาษาเบื้องหลังแปลความ คำว่า เสียบโป ของต้นเรื่อง ที่ใช้หลักของภาษาไทย ในการตีความอย่างตรงไปตรงมาว่า เสียบร้อง “เสียบโป” ที่พ่อค้าอาหารชาวจีนตะโกนส่งเสียงสัญญาณ บอกกล่าวการมาถึงของตนเองต่อลูกค้าชาวจีน โดยอนุมานว่า เสียบโป เป็นคำกริยาในภาษาไทย มีความหมายถึงการเสียบพั้นโป ในบริบทที่ทั้งผู้พูดและฟังส่วนใหญ่เป็นชาวจีน?

การแปลความในลักษณะนี้จึงมีความไม่ชอบมาพากลอย่างมาก เพราะเป็นการตีความแบบตรงที่โดยใช้ภาษาไทยในบริบทที่ทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารใช้ภาษาจีน การตีความแบบนี้จึงเหมือนกับเอาเรื่องเปิดมาอธิบายตัวไก่ ตรรกะวิธีการอธิบายที่ใช้จึงเป็นเรื่องผิดฝาผิดตัว ไม่สมเหตุสมผลสมควรที่จะตั้งคำถามถึงความน่าเชื่อถือของเรื่องเล่าข้าวเสียบโป และในทางกลับกัน ก็เป็นเรื่องน่าคิดว่า ทำไมต้นเรื่องตำนานข้าวเสียบโปนี้จึงไม่คิดว่า “เสียบโป” เป็นชื่อของอาหารจานนี้ในภาษาจีนสำเนียงอื่นๆ บ้าง?

เมื่อนำข้อมูลเรื่องบริบททางภาษามาพิจารณาร่วมกับข้อมูลที่ว่า ชื่อเดิมของข้าวเสียบโปนั้นคือข้าวรวมมิตร แล้วก็ทำให้สงสัยว่าทำไมจึงไม่มีการ

สืบค้นคำที่มีความหมายใกล้เคียงคำว่าข้าวรวมมิตรนี้ในภาษาจีนบ้าง? ด้วยเหตุที่ผู้ส่งและรับสารในเรื่องเล่านี้เป็นชาวจีนทั้งหมด ทำให้เราสันนิษฐานได้ว่า ต้นเรื่องตำนานข้าวเสียบนี้ น่าจะใช้ภาษาไทยได้ดี แต่คงจะไม่มีความรู้ภาษาจีนเลยแม้แต่นิดเดียว

ตรรกะการแปลความทางภาษาไม่ใช่เรื่องเดียวที่ไม่ชอบมาพากลในเรื่องเล่านี้ หากเรานำเอาปุมหลังทางความเชื่อเรื่องโชคกลางของชาวจีนโพ้นทะเลในไทยสมัยนั้นมาพิจารณาประกอบด้วย ก็จะมีพบถึงความแปลกประหลาดอีกอย่างหนึ่ง กล่าวคือ การเล่นพนัน ไม่ว่าจะเป็นการเล่นโป้ ถั่ว หรือการพนันอื่นๆ ในรูปแบบใดก็ตาม มีชื่อเรียกแบบไทยเราอีกอย่างว่า **การเสี่ยงโชค** คำนี้มีความหมายตรงตัวคือ เป็นการเสี่ยงที่อาศัยโชคเป็นใหญ่ ส่วนใหญ่ที่ผู้นิยมการเสี่ยงโชค ก็มักจะถือเรื่องโชคกลางเป็นอย่างมาก และมักทำทุกอย่างตามความเชื่อส่วนบุคคลเพื่อเสริมโชคหรือเสริมดวงของตัวเองให้มีโชคกลางมากที่สุด โดยเฉพาะในขณะที่เล่นพนัน

ดังนั้น การข้องแวะกับอาหารที่มีชื่ออัปมงคลอย่างยิ่ง เช่น ข้าวเสียบที่หาญกล้ามาขายถึงหน้าโรงบ่อนนี้ จึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าจะเป็นไปได้เลย แม้แต่ในหมู่มูลกหลานชาวจีนรุ่นหลังเอง ก็ยังหลีกเลี่ยงการออกเสียงคำที่มีความหมายอัปมงคล โดยแปลงเสียงเป็นคำที่คล้ายกัน เช่น เจโป หรือเสโป ด้วยซ้ำไป เหตุผลทั้งหมดนี้จึงบ่งชี้ไปในทางเดียวกันว่า ชื่ออาหารนี้จะได้มีที่มาจากการศึกษาด้วยภาษาไทย และคำที่ออกเสียงว่าเสียบนี้อาจจะไม่ได้มี

ความหมายอัปมงคล ดังเรื่องที่ถูกกล่าวอ้างต่อๆ กันมาอย่างแพร่หลายด้วยซ้ำไป

เมื่อรสชาติออกเดินทาง

กลุ่มชาวจีนโพ้นทะเลที่เข้ามาอาศัยอยู่ในประเทศไทยในช่วงประมาณ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา ล้วนแล้วแต่เป็นกลุ่มชาวจีนที่มาจากทางจีนตอนใต้ หลากหลายกลุ่มภาษาและวัฒนธรรม เช่นแต้จิ๋ว ไทหล่า ฮกเกี้ยน และกวางตุ้ง ฯลฯ โดยคนจีนเหล่านี้ เมื่ออพยพเข้ามาในประเทศไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็ได้นำเอาวัฒนธรรมอาหารการกิน รวมทั้งการครัวของตนเองติดตัวเข้ามาด้วย อาหารจานเด็ดอย่างหนึ่งของชาวจีนอพยพกลุ่มนี้ที่มีชื่อเสียงเลื่องลือมากก็คือ การปรุงเนื้อสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นย่าง ต้ม ตูน อบ เช่น การทำหมุกรอบ หมูแดง ไม่ว่าจะเป็นมูแดงธรรมดา หรือหมูแดงราดน้ำผึ้ง เป็ดย่าง ห่านย่าง ไก่ย่าง ฯลฯ

หมูแดง เป็ดย่าง ในยุคก่อนนั้นจะมีผิวสีน้ำตาลแดงธรรมชาติ ที่เกิดจากการย่างเนื้อสัตว์ที่หมักและปรุงรสไว้ด้วยถ่านไม้จนเกิดปฏิกิริยามัลลาร์ด (Maillard Reaction) ทำให้หนังหรือพื้นผิวภายนอกมีสีน้ำตาล การย่างด้วยถ่านไม้ยังทำให้เกิดกรดไนตริกออกไซด์ เมื่อทำปฏิกิริยากับโมโนโคลบินในเนื้อสัตว์ดิบ จนเนื้อที่ย่างนั้นมีสีอมชมพูหรือแดงอ่อนๆ เรียกว่าสโมกริง (Smoke ring) ที่เกิดจากการทำให้สุกด้วยการย่างและรมควัน เนื้อสัตว์ที่ได้จึงมีสีน้ำตาลแดงอ่อนๆ โดยไม่ต้องใส่สีผสมอาหารเลย

นอกจากมีฝีมือในการย่างแล้ว ชาวจีนอพยพกลุ่มนี้ก็ยังมีฝีมือในการต้มพะโล้เนื้อสัตว์ประเภทต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น หมู เป็ด ไก่ ห่าน รวมทั้งการปรุงเครื่องในของสัตว์ที่กล่าวมานี้ ไม่ว่าจะเป็ นไส้ตับ กิ้น หัวใจ กระเพาะ ฯลฯ แบบไม่มีอวัยวะส่วนใดของสัตว์ที่เหลือทิ้งเลย การปรุงอาหารในลักษณะนี้ ทั้งด้านวัตถุดิบ เทคนิคการปรุง การย่าง การราดข้าว ชาวจีนโพ้นทะเลที่อพยพมาจากทางตอนใต้ของประเทศ ได้ตั้งชุมชนของตนเองอยู่ทั่วโลก กลุ่มร้านรวงในชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลที่มาจากณฑลกวางตุ้ง และฝูเจี้ยนนั้น มักจะมีร้านขายเนื้อสัตว์อย่างหลากหลายชนิด เช่น เป็ดย่าง หมูย่าง หมังกรอบ หมูแดง ฯลฯ ตั้งอยู่ด้วยเสมอ ลูกค้าสามารถสั่งให้คนขายสับเนื้ออย่างต่างชนิด ราดข้าว ใส่มัก ตามที่ตนอยากลิ้มรส ร้านแบบนี้ปรากฏอยู่ทั่วไปในชุมชนจีนทางตอนใต้จากณฑลกวางตุ้งและฝูเจี้ยนในประเทศจีน ส่วนชุมชนชาวจีนโพ้นทะเลในมาเลเซีย สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ก็มีอาหารคล้ายลักษณะนี้เป็นของตนเองเช่นกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า ร้านเนื้อสัตว์อย่างลักษณะนี้เป็นเหมือนโลเซนต์ทางการครัวและอัตลักษณ์ทางการกินของชาวจีนตอนใต้ที่สำคัญ ส่วนในประเทศไทยเอง ในเวลาภายหลัง อาหารอย่างข้าวเสียบก็ได้แตกรูปแบบไป โดยลดความหลากหลายของเนื้อสัตว์ปรุงรสที่โปะบนข้าวลง จนเกิดเป็นร้านขายข้าวหมูแดง หมุกรอบ ข้าวหน้าเป็ด ในปัจจุบัน

เสียบ มาจากเสียงสำเนียงจีนใต้

ร้านเนื้อสัตว์อย่างหลากหลายชนิดแบบ

นี้มีชื่อเรียกเฉพาะว่า 烧腊铺 ซึ่งเป็นประเภทของร้านอาหาร อาหารที่ขายก็จะเป็นพวกเนื้อสัตว์อย่างชนิดต่างๆ เรียกว่า 烧味 แปลว่ารสชาติ (ของอาหาร) ่าง ยังเขียนได้อีก ๒ คำ คือ 烧肺 และ 烧肉 ซึ่งแปลได้ตรงตัวว่า เนื้อย่าง นั่นเอง โดยอักษรตัวแรกในคำนี้คือ 烧 แปลเป็นไทยได้ว่า ย่าง อบ ซึ่งร้านอาหารประเภทนี้ในปัจจุบัน มีการขายอาหารที่สามารถเรียกได้ว่าเป็น “ข้าวรวมมิตร” รวมอยู่ด้วย ซึ่งอาหารเหล่านี้ชื่อว่า 雙拼飯, 三寶飯, 四拼飯 หมายความว่า ข้าวสวยที่โปะหน้าด้วยเนื้อสัตว์ ๒, ๓, ๔ ชนิด ตามลำดับ โดยเฉพาะข้าวราดหน้า ๓ อย่างนั้น มีความหมายในภาษาจีนอันไพเราะเป็นพิเศษว่า ข้าวสมบัติ ๓ ประการ ประกอบด้วยเนื้อเป็ด ไก่ หมู ราดบนข้าว เมื่อนำคำศัพท์ต่างๆ ที่น่าจะเกี่ยวข้องกับข้าวเสียบมาเทียบเสียงเป็นภาษาจีนสำเนียงต่างๆ ได้ตามดังตารางนี้

ตารางข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นถึงคำสันนิษฐานต่างๆ ที่มีความเป็นไปได้ในการออกเสียงที่ใกล้เคียงกับคำว่า เสียบ มีหลายคำ เช่น ที่มีความหมายตรงตัว อย่างคำว่า เนื้อสัตว์ย่าง (烧肉) ในสำเนียงแต้จิ๋วและฮกเกี้ยน และยังมีคำว่าข้าวราดหน้าเนื้อสัตว์ย่าง ๓ และ ๔ ชนิด (三寶飯, 四寶飯) ในสำเนียงแต้จิ๋วและฮกเกี้ยน เฉพาะ ๒ พยางค์แรก คือคำว่า ซา-ป้อ, ลี-ป้อ ในสำเนียงแต้จิ๋ว และ ซา-โป, ลี-โป ในสำเนียงฮกเกี้ยน ทั้ง ๒ คำมีความเป็นไปได้ที่จะสามารถออกเสียงเพี้ยนไปจนกลายเป็นคำว่า เสียบ ได้มากกว่าคำอื่นๆ ทั้งยังเป็นคำที่มีความหมายมงคล สื่อถึงความร่ำรวยและโชคลาภอีกด้วย ส่วนตัวแล้วผู้เขียนคิดว่า คำว่าข้าวหน้าเนื้อสัตว์ย่าง (๓ อย่าง) หรือข้าวสมบัติ ๓ ประการ น่าจะมีความเป็นไปได้มากกว่า เหตุผลเพราะว่า ชาวจีนมีความเชื่อว่าเลข ๓ เป็นเลข

มงคล ขณะที่เลข ๔ ถือว่าเป็นเลขอัปมงคลคล้ายกับคนไทยนั่นเอง ซึ่งข้อสันนิษฐานว่าข้าวหน้าเนื้อย่าง ๓ อย่างนี้น่าจะเป็นที่มาของข้าวเสียบนี้ สอดคล้องกับข้อเสนอของ อาจารย์ ธเนศ เวศร์ภาดา ที่เสนอไว้เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๖๑ นอกจากนี้ ลักษณะขององค์ประกอบของข้าวเสียบก็คล้ายกับข้าวราดหน้าเนื้อสัตว์ย่าง ๓ และ ๔ อย่างมาก แต่หลายครั้ง ข้าวเสียบที่ขายในเมืองไทยจะมีการใส่ข้าวโปะเนื้อสัตว์มากกว่า ๓ ชนิด เรียกได้ว่าใส่เครื่องแบบตามสั่ง

ในขณะเดียวกัน คำที่มีความหมายตรงตัว อย่างคำว่า ร้านขายเนื้อย่าง (烧腊铺) ในสำเนียงแต้จิ๋ว กวางตุ้ง และฮกเกี้ยน ก็มีความเป็นไปได้ในการเป็นที่มาของคำว่าเสียบเช่นกัน ยิ่งหากพูดถึงการฟังศัพท์ใหม่ในภาษาต่างประเทศด้วยหูที่ไม่คุ้นเคยแล้ว ก็ไม่น่าจะมีกฏตายตัวเรื่องรูปแบบการฟัง

คำศัพท์	คำแปล	คำอ่านภาษาจีนสำเนียงต่างๆ		
		แต้จิ๋ว	กวางตุ้ง	ฮกเกี้ยน
烧腊铺	ร้านขายเนื้อย่าง	เซียบ-ละ-โพ	ชีว-หลาบ-โผว	เสียบ-หลาบ-พู
烧肺	เนื้อสัตว์ (ติดมัน) อบ หรือย่าง	เซียบ-หล่าม	ชีว-หลาม	เสียบ-หล่า
烧肉	เนื้อสัตว์อบ หรือย่าง	เซียบ-เหน็ก (แต้จิ๋วในจีน) เซียบ-บะ (แต้จิ๋วในไทย)	ชีว-หยก	เสียบ-บะ
烧味	รสชาติ (อาหาร) ย่าง	เซียบ-ปี้	ชีว-เม้ย	เสียบ-ปี้
叉烧	หมูย่าง (หมูแดง)	แซ-เซียบ	ซา-ชีว	เจ-เสียบ
烧鸭	เป็ดย่าง	เซียบ-อะ	ชีว-อาบ	เสียบ-อา
雙拼飯	ข้าวหน้าเนื้อสัตว์ย่าง (๒ อย่าง)	ซัง-เพ็ง-ปิ่ง	เซิง-เฟ่ง-ฝ่าน	ซัง-ผิง-ปิง
三寶飯	ข้าวหน้าเนื้อสัตว์ย่าง (๓ อย่าง) ข้าวสมบัติ ๓ ประการ	ซา-ป้อ-ปิ่ง	ล้ำ-โต้ว-ฝ่าน	ซา-โป-ปิง
四寶飯	ข้าวหน้าเนื้อสัตว์ย่าง (๔ อย่าง) ข้าวสมบัติ ๔ ประการ	ลี-ป้อ-ปิ่ง	เซ-โต้ว-ฝ่าน	ลี-โป-ปิง

เสียงเพี้ยนสักเท่าไร เพราะเสียงที่ผู้ฟังได้ยิน มักจะเป็นการตีความเสียงที่ได้ยินตามโทนเสียงภาษาแม่ที่ตนเข้าใจ ซึ่งอาจต่างไปจากต้นฉบับแบบแหวกแนวเลยก็ได้ ดังเช่นกรณีของขุนนางฝรั่งที่เข้ามาในประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ ๒ คนหนึ่งนามสกุลว่าครอว์ฟอร์ด (Crawford) พี่ไทยเราในสมัยนั้นยังได้ยินเป็นคำว่ากระผัดจนได้

การกินข้าวราดหน้าเนื้ออย่างนี้ ผ่านการปรุงในลักษณะนี้ เป็นอาหารจีนจานเด็ดของชาวจีนอพยพที่มาจากตอนใต้ของประเทศไทย ผู้อพยพเหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นชาวแต้จิ๋ว กวางตุ้ง ฮกเกี้ยน ฯลฯ แม้มีความหลากหลายทางภาษา แต่มีลักษณะร่วมด้านวัฒนธรรมการกินที่คล้ายกันมาก ข้าวเสียบเองก็น่าจะมีที่มาที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มคนที่ใช้ภาษาจีนสำเนียงแต้จิ๋วและฮกเกี้ยนมากกว่าคนกลุ่มอื่น โดยใช้การตัดสับจากรูปแบบการออกเสียงของคำที่เกี่ยวข้อง รวมถึงประวัติครอบครัวของร้านค้าข้าวเสียบที่มักเป็นกลุ่มชาวแต้จิ๋วด้วยแล้ว ยิ่งทำให้มีความเป็นไปได้ที่คำนี้จะมีความเกี่ยวข้องกับชาวแต้จิ๋วมากกว่าคนกลุ่มอื่น อย่างไรก็ตาม เราก็ยังไม่สามารถตัดความเป็นไปได้อื่นที่กลุ่มชาวจีนตอนใต้อื่นๆ เช่น ชาวฮกเกี้ยน ก็อาจจะเคยเป็นผู้ขายอาหารชนิดนี้ในอดีตด้วยก็ได้

ดังนั้น หลักฐานทั้งหมดจึงบ่งชี้ไปในทางเดียวกันว่า ข้าวเสียบน่าจะมาจากคำในภาษาจีนตอนใต้ที่มีบริบทเกี่ยวกับข้าวราดหน้าเนื้อสัตว์อย่างหลากหลายชนิดตั้งที่ว่ามาข้างต้น มากกว่าที่จะแปลตรงตัวจากคำกริยาภาษาไทย

ที่มีความหมายถึงการเสียบนั้น แต่จะเป็นคำใดในกลุ่มคำที่ผู้เขียนยกตัวอย่างมานั้น ผู้เขียนไม่สามารถฟันธงลงไปอย่างชัดเจนได้ เนื่องจากข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมและการออกเสียงที่เกี่ยวข้องเท่าที่มีอยู่ ณ ขณะนี้ยังไม่มากพอที่จะสามารถเลือกคำต้นทางออกมาได้ชัดเจน

อาหารโอซา แต่ที่มายังเป็นปริศนา?

อาหารจานเด็ดอย่างข้าวเสียบ แม้จะมีรสชาติอันโอซา แต่มีตำนานที่มีเบื้องหลังอันขมขื่นและเต็มไปด้วยอคติ เนื่องจากชาวจีนอพยพในเมืองไทยเมื่อราว ๑๐๐ กว่าปีก่อน ส่วนใหญ่มักเป็นคนยากจน ทำงานใช้แรงงานหนัก แลกเงิน ไม่สามารถพูดหรือสื่อสารภาษาไทยได้คล่องแคล่ว มีฐานะเป็นพลเมืองชั้นสอง ไม่มีสิทธิ์มีเสียงเท่าเทียมกับคนไทย สิ่งที่ชัดเจนอย่างยิ่งที่เราพบได้จากเรื่องเล่าข้าวเสียบนี้คือ เรื่องเล่านี้ถูกสร้างขึ้นและเล่าสืบต่อกันมาโดยคนนอก ในลักษณะที่ชาวจีนอพยพเป็นเพียงวัตถุอย่างหนึ่งในเรื่องราวนี้ เป็นวัตถุหนึ่งอาจส่งเสียงได้เพียงเสียบไป แต่อดีตของคนเหล่านั้นก็เป็นอดีตที่ไร้ลิ้นและสิ้นเสียง ไม่สามารถแก้ต่างและเล่าเรื่องราวจากมุมมองทางวัฒนธรรมของตนเองได้ เรื่องเล่าข้าวเสียบที่ถูกสร้างโดยอคตินี้ จึงสื่อถึงสถานะความเป็นอดีตที่ไร้เสียงของชาวจีนอพยพในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

ตำนานที่ถูกสร้างแบบการตีความข้างเดียวจากมุมมองของคนนอกนี้ ขาดความเข้าใจในบริบทและปฐมหลัง

ทางวัฒนธรรมด้านอาหาร ความเชื่อรวมทั้งภาษาถิ่นของชาวจีนอพยพในการตีความ จนส่งผลให้เรื่องเล่าที่ถูกสร้างนี้ เจือด้วยน้ำเสียงและความหมั่นคู้แคลน แสดงถึงความไม่เข้าใจในเรื่องของภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่าง จนทำให้ความหมายของข้าวเสียบที่แพร่หลายในปัจจุบันนั้น เต็มไปด้วยมุมมองในทางลบต่อชาวจีนโพ้นทะเล และเรื่องเล่านี้ยังถูกเล่าต่อกันมาอย่างแพร่หลายจนกลายเป็นความหมายมาตรฐานอย่างไร้การตั้งคำถามเป็นเวลาหลายสิบปีอีกด้วย

เรื่องราวและตำนานของอาหารจานต่างๆ นั้น เกิดได้ทุกที่ไม่ว่าจะเป็นบ้าน วัด บ่อน โรงฝิ่น ฯลฯ เป็นสถานที่มงคล หรืออโคจร ไม่ใช่สิ่งสำคัญเท่ากับหลักความคิด มุมมองทางสังคมรวมทั้งระบบบรรทัดฐานในการเล่าเรื่องที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังเรื่องเล่าต่างๆ ว่าเรื่องราวเหล่านั้นมีความเป็นไปได้และมุมมองที่สมเหตุสมผลหรือไม่ เมื่อเราเข้าใจถึงอคติที่แฝงมาในเรื่องเล่าเหล่านี้ ดังเช่นตำนานของข้าวเสียบนี้ ที่อาจนับได้ว่าเป็นประวัติศาสตร์บาดแผลอย่างหนึ่ง ทำให้เราในฐานะคนปัจจุบัน ควรจะตั้งคำถามถึงความน่าเชื่อถือของที่มาของเรื่องเล่าต่างๆ ในอดีต ที่แพร่หลายกันในสังคมไทยอีกหลายเรื่องอย่างไม่หยุดยั้ง เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้กับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของคนกลุ่มต่างๆ ในสังคม ในฐานะมนุษย์ที่มีวัฒนธรรมและศักดิ์ศรีในความเป็นคนเช่นเดียวกับคนปัจจุบัน

การเปลี่ยนมุมมองทางความคิดให้มนุษย์ในอดีตมีศักดิ์ศรีเท่ากับคน

ปัจจุบันนั้น แม้เป็นเพียงก้าวแรก แต่ก็ยังเป็นก้าวแรกที่สำคัญในการตีความ และตั้งคำถาม เรื่องเล่า ตำนาน ประวัติศาสตร์ โบราณคดีในอดีต มันเชื่อว่า ถ้าเราสามารถมองคนในอดีตให้เป็น คนได้ เช่นเดียวกับพวกเราแล้ว เราจะ สามารถตีความหลักฐาน รวมทั้งสร้าง ภาพชีวิตในอดีตที่เป็นธรรมชาติ มีชีวิตชีวา เข้าถึงคนทุกกลุ่มในสังคม นำไปสู่การ สร้างเรื่องราวทางประวัติศาสตร์และ โบราณคดีที่มีพลังในการสื่อสารเรื่อง ราวในสมัยก่อน ต่อสังคมปัจจุบันมาก ขึ้นเรื่อยๆ อย่างแน่นอน

การค้นคว้าเรื่องตำนานของ ชาวเสียมไปนี้เป็นเพียงการค้นคว้า ขั้นต้น เพื่อเสนอความคิดเห็น ส่วน ตัวและประเมินถึงความเป็นไปได้ ของข้อสันนิษฐานใหม่เรื่องชาวเสียม ไป เนื่องจากผู้เขียนมีข้อจำกัดใน การเข้าถึงแหล่งข้อมูล หลักฐานทาง เอกสารต่างๆ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้เป็นข้อ จำกัดที่สำคัญที่ทำให้งานเขียนฉบับนี้ ยังมีสถานะเพียงการศึกษาเบื้องต้น ที่ยังต้องมีการค้นคว้าหลักฐานทาง เอกสารและบุคคลเพิ่มเติมต่อไป

ขอขอบคุณ คุณกาย มีตร วิจารณ์ กัลยาณมิตรที่ให้ความช่วยเหลือ ช่วยเทียบเสียงภาษาจีน สำเนียงต่างๆ และให้ความรู้เรื่องวัฒนธรรมทางการ กินที่หลากหลายกับในเรื่องนี้ คุณกฤษ เหลือลมัย ที่ตั้งคำถามที่ท้าทายความ เข้าใจเรื่องประวัติศาสตร์ของเรื่องเล่า และโบราณคดีการกินในปัจจุบัน จนเป็น ที่มาของความเรียงฉบับนี้

กวี นิพนธ์

พัก

ฤดู ณ หทัย

พักผ่อนใต้ต้นหว้า
พักแรงล้าให้ผ่อนคลาย
พักร่างกายเยื้องย้าย
พักแดดร้อนให้ลมโอบ
พักคันไถใต้ต้น
พักแรงคนผู้ล้าโรย
พักแรงควายไม่ไผ่
พักกินข้าวเอาหญ้าป้อน
พักถอนกล้าเหนือยอด
พักเอนไปดกับห้างนอน
พักตรำค้ำเข่าจร
พักยามค่ำตะวันลา
พักดำนานไม่เสร็จ
พักยกเบ็ดไว้วันหน้า
พักเหลาตอกด้วยพร้า
พักค้ำคินพื้นเรียวแรง
พักผ่อนของชวานา
พักกายที่แข็งแรง
พักดียังมีแสง
พักการแข่งขันกับใคร

สามารถติดตามอ่านวารสารใหม่ได้ที่

<http://libapp.rmutp.ac.th/newBook/?cat=10>

- ห้องสมุดเทเวศร์
- ห้องสมุดโชติเวช
- ห้องสมุดพณิชยการพระนคร
- ห้องสมุดพระนครเหนือ

